

Oredništvo i uprava
ZAGREB, MASARYKOVA 28a
Telefon 67-80
Oredništvo in uprava
za Slovenijo in slovenski del
Juljske Krajine
LJUBLJANA, Erjavčeva 4a

ISTRA

Narod, koji se odreće ma i jedne
stopke krviju i znojem otaca svo-
jih natopljene zemlje nije dostojan
da se nazivlje narodom

MATKO LAGINJA

(POVODOM 10. OBLJETNICE SMRTI 18. III. 1930. — 18. III 1940!)

Životni put Matka Laginje

Dr. Matko Laginja rodio se 10 VIII 1852 u Klanj, općina Kastav. Njegovo rodno mjesto je pripalo pod Italiju i sada je Klana samostalna općina. Gimnaziju je učio na Rijeci, a pravne nauke na sveučilištu u Zagrebu i Gracu. Posebice je u trgovačkoj akademiji u Trstu studirao trgovačko pravo i trgovačke nauke uopće.

Po završetku visokih škola stupio je kao pravnik u službu gradske općine u Zagrebu. Ali ondje je ostao kratko vrijeme. Po želji njegovih prijatelja ide iz Zagreba u službu u rodnu općinu Kastav. Općina Kastav bila je zapala u teški položaj krivnjom državnih i pokrajinskih oblasti, pa je trebalo naći mladjeg čovjeka koji će znati vješto marirati makinacijama tadašnjih oblasti. I Laginja ostavlja lijep i veliki grad i ide u mali Kastav, k tome još uz manju plaću. Kao odvjetnik pripravnik služio je u Voloskom u kancelariji Dra Lazarica i na sudu u Trstu. Kad je postao odvjetnik odlučio se na smjeli korak: bez sredstava, bez veza sa kakvom unosnom klijentelom otvara advokatsku kancelariju u Pull. Tu započinje, odnosno nastavlja svoju misiju, koja mu je sazrijevala u duši još u 17. godini života, da slijedi stopama braca Baštijana, Vitezića i Dobrile... U 31. godini života šalju ga istarski seljački povjerenici kao zastupnika u pokrajinski sabor u Poreč. U tom saboru ostaje Laginja besprekorno dok postoji sabor, do početka svjetskog rata.

Drugi važan događaj je izbor Laginje u carevinsko vijeće u Beč, u ožujku 1891. I od te godine, uz mali prekid, sve do propasti Austro-Ugarske monarhije Laginja je u bečkom parlamentu zastupao istarske Hrvate.

All najvažniji momenat u Laginjinoj političkoj karijeri jesu izbori od 14 maja 1907, kad je Istra u Beč poslala svoj trolist: Spincića, Mandića i Laginju.

Nadošao je konac rata. Sudbina njegovog naroda, na terenu njegovog djelovanja bila je izrečena mirovnim ugovorom. Sa bolom u duši Laginja se povlači u prvo mjesto svog djelovanja, u centar svih Hrvata, Zagreb. Ovdje je najprije bio povjerenik Narodnog Vijeća za Istru. U znak priznanja za njegovu političku i nacionalnu djelatnost bio je u Jugoslaviji izabran za člana privremenog narodnog predstavništva, kao i prve izabrane skupštine u Beču, grad. Najveće priznanje iskazano mu je kad je u veljači godine 1920, za vrijeme Protičeve vlade, bio imenovan banom Hrvatske, Slavonije i Međimurja. Na tom je položaju ostao do prosinca iste godine. Bio je poslije predsjednik komisije za razgraničenja između Rijeke, odnosno Italije i Jugoslavije, a konačno predsjednik naše komisije za razdijelbu općinskih imovina u Istri između Italije i Jugoslavije. Poslije se je povukao iz političke djelatnosti, ali je budno pratilo sva zbivanja u vezi s Istrom. U siromaštvu, kako je uvijek živio, svršio je svoj život 18 ožujka 1930. u Zagrebu.

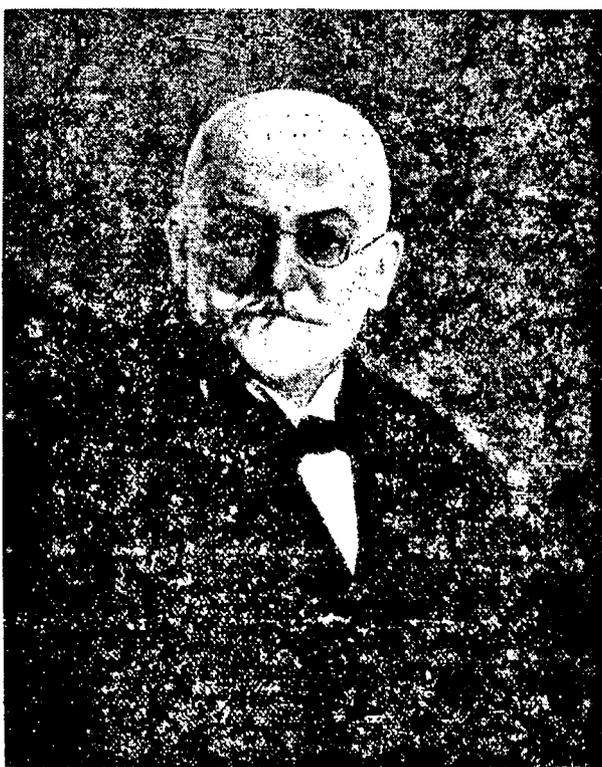
Kad bi se htjelo potpuno prikazati lik Dra Matka Laginje trebalo bi izneti sve one misli, koje je izražavao u bezbrojnim svojim govorima u istarskom saboru i carevinskom vijeću, na svojim političkim sastancima, skupštinama po cijeloj Istri, u razgovorima sa pojedincima seljacima, dječacima, svećenicima i učiteljima.

A ne smije se također zaboraviti ni njegov književni rad, koji je osobito značajan po tome kad je nastao. Još kao 18-godišnj mladić štampao je jednu pjesmu u malenom kalendaru (Kistan) od godine 1870, koji su izdali istarski bogoslovci i član sveučilištarci. U toj pjesmi pod naslovom »Istranoma mladi srednjoškolske poriče da će baš njegova generacija podignuti i osloboditi istarskog seljaka.

Pustinjak na Učki veli ove značajne riječi Laginji:

Jedna kćerka majke Hrvatice
Baš je naša zemlja Istrianska
Ljepa negda, Bogom sad prikleta.

Dalje govori kako naš kmet zemlju ore, žito vrši, grozdje masti, davke plaća, a gospoda

OTAC ISTRE I BAN HRVATSKE

Uspomeni našeg »barba Mate«, Oca Istre, bana Hrvatske... prigodom desete obljetnice smrti posvećen je ovaj spomen-broj »Istre«. Kao bljedi odraz velike zaljubljenosti, koju dugujemo zaslužnom pokojniku.

U tom broju okupljeno je mnogo naših ljudi, poznatih i manje poznatih, istaknutih i anonimnih radnika, ljudi pera i naslova kao i običnih žuljevitih ruku. Sve je njih povezala jedna ličnost i jedna misao. Neki su od njih dali zaokružene prikaze, a drugi su opet u svojim uspomnama iznijeli po koji važan i zanimljiv detalj, a u svakom se odražuje nešto od Laginjinje veličine. Čitajući sve te priloge čovjek se doista ne može oteći dubokom doimu i uvjerenju da je Laginja za naše prilike bio u istinu velik čovjek: velik i po izradjenosti svoga duha, skladu svoje duše, plemenitosti svoga srca, čistoći ruku. To izbija iz svakog priloga. Inteligenat i radnik, svećenik i laik, učitelj i političar — svi su jednako osjetili odlike Laginjinje ličnosti, u svim radovima objavljenima na stranicama našega lista jednako se zrcali fascinantan duh i srce ovoga miljenika puka, ovog — kako je Ante Radić jednom za njega rekao — pravog istarskog seljačkog djeteta, koji je osvjglo svakoga onoga, koji mu se samo i jednom približio.

Glas naroda — koji jamačno ne vara. A valja osim onoga, što su drugi u ovoj zgodu o njemu napisali, upozoriti i na ono, što je Laginja sam napisao, baveći se u svojim mladim godinama književnim radom. Njegove »Istarske pričice«, od kojih donosimo jedan fragmenat o Mežnaru u Istarskom selu B. (Berseču), kao i njegove basne od kojih također neke objavljujemo, sadržavaju u sebi i danas toliko istinske vrijednosti, da bi zavrjedilo pokupiti ih u cjelosti, da ih naši čitatelji do kraja upoznaju. U opažanjima ljudi i kraja u jezičnim i stilskim osebinama, u dikciji, a povrh svega u onoj višoj životnoj mudrosti, također se jasno odražuje lik barba Mate.

Počeo je u Zagrebu taj sljedbenik političke nauke Antuna Satrčevića, koji je pravi rad razvio u Istri približivši se seljaku i spoznavši ga poput Antuna Radića, da se nakon toga opet vrati u Zagreb i tu nadne svoje posljednje počivalište, ovijen trnovitom aureolom, što mu je oko njegova svijetla čela spleo usud pod kraj njegova života. I po tom svom životnom putu kao i častina koje mu je narod podario. Matko Laginja je simbol povezanosti njegove i naše zemlje sa Zagrebom i hrvatstvom. Simbol, koji se očituje i u njegovom dvostrukom nadimku:

Otac Istre i ban Hrvatske.
Kao simbol on i dalje živi povezujući svojom uspomenom kao nekada majgim svoje ličnosti ljude istih težnja i jednakih osjećaja.

Pravdu kroje, naše navce kroje
Ter one tine u tudim jeziku.
Ali te kletve će nestati:

Da, kad bude deveto koljeno
Istre zemlje čistilji snova
Tad će prasnit zora od istoka

APERÇU

Le coeur de l'homme est plein
d'oubli;

L'herbe pousse moins vite aux
pierres de la tombe
Qu'un autre amour dans l'âme...
Theophile Gautier

Ljudsko je srce puno zaboravi, veli francuski romantičar: brže nego li trava među grobnim kamenjem izniknut će u duši druga ljubav.

I jest i nije istina. Nije istina u cijelosti, uvijek, za sve i svakoga, ali uspomene blijede, preobražuju se osjećaji, zaboravlja se. Životna zbilja gasi preko prošlosti; minute dnevne borbe u potjeri za idealima, bile kako teške, pa i krvave, bivaju tek rečima i stranicama hladne povijesti; od ushita i plamenih ljubavi bude tek pepeo; od ljudi, kad im prestanu titirati žilve i kucati bilo, ostaje tek ime, puki simbol njihove ličnosti, i s vremenom se oko imena savijaju legende.

Dubokim počitanjem morala bi naša povijest spominjati predratne napore i muke naših istarskih Hrvata, javnih radnika, a zaslužuje, da se oko njihovih imena u daljnjoj budućnosti splete i časna legenda.

Između skromnih, širokom svijetu slabo ili nikako poznatih heroja onoga razdoblja dično će uvijek biti ime Matka Laginje.

SIRITE „ISTRU“!

Novi red donio mu bio bansku službu, ali zapravo i to je bila muka. Izvršujući je savjesno kao svaku svoju dužnost požalio je sigurno mnogokrat ne za se, nego za stvar samu, što mu nije bilo dosudjeno čitavo dostojanstvo negdanjih hrvatskih banova, ali još više je zacijelo požalio skućenu poslovnu granicu svoje banske vlasti: lakše bi bio pregorio, što je stvarno čednija bila.

R. L. Riječanin

I nastat će sretnija vremena.
Vrč čuješ li mlijani junacel
Ti si dalek devetog koljena
Na tebi će prokletinja svršiti
Baš na tebi i vršnjacih, tvojih.

Godine 1879 tiskane su njegove »Istarske pričice« a još 1876 štampao je u Kraljevici svoje »Basne, preko koje poglavito za hrvatski puk u Istri. Za predstavu u kastavskoj čitaonici napisao je igrokaz »Šilo za ognjilo, koji je bio objavljen tekar 1918 godine. U Trstu je 1889 dao štampati »Kastav — grad i okolica«. U pravničkom listu »Pravo«, koji je izlazio u Zadru štampana je njegova rasprava o Vinodolskom i Kastavskom zakoniku ili štatutu. U njemačkom jeziku objavio je brošuru »Oesterreich und die kroatische Frage«. Uredio je godine 1880 i štampao knjigu »Hrvatske pjesme, što se pjevaju po Istri i Kvarnerskih otocima«. Kad je u Trstu bio praktikant na sudu, a Matko Baštijan bio bolesan, vodio je privremeno uredništvo »Naše Sloge«. U drugom štatutu tiskari »Laginja i drugovici u Pulli« bilo je štampano više brošura za poduku biračima kod općinskih, pokrajinskih i carevinskih izbora. Njegovi govori u carevinskom vijeću bili su štampani i u posebnim brošurama.

Razumljivo je, da je vodja naroda bio na čelu i stvarno vodilo najveće nacionalne ustanove, tako Političko društvo za Hrvate i Slovence u Istri, Istarsku posujnicu, Gospodarsku Svezu, a djelovao je i kao odbornik Družbe Sv. Cirila i Metoda za Istru, koju je vodio zaslužni Vjekoslav Smičić. A. I.

DR. IVAN ESIH

HISTORIJSKO ZNAČENJE MATKA LAGINJE

M. LAGINJA JE POČEO PRVI HRVATSKI GOVOR U ISTARSKOM SABORU I TIME NASTAVIO TRADICIJU RUKAVINE I KUKULJEVIČA

Matko Luginja je svoje ime urezao u povjesnicu hrvatskog naroda i time, što je prvi progovorio hrvatskim jezikom u istarskom saboru u Poreču. Tako je M. Luginja postao historijska ličnost i svoje ime povezao s Gjurcom Rukavinom Vidovgradskim i Ivanom Kukuljevićem-Sakacinskim.

U svojoj knjizi »Najnovije doba hrvatske povijesti« (Zagreb 1906.) dr. Rudolf Horvat ne spominje govor Jurja Rukavine Vidovgradskog, a na str. 77. istog djela ističe, da je Ivan Kukuljević u saboru »prvi nakon toliko vijekova progovorio hrvatskim jezikom.«

Tako i prof. dr. Josip Nagy (u svojoj studiji »Historijsko pravo u pokretima šezdesetih godina«, u »Sveslavenskom Zborniku«, Zagreb, 1930., str. 307.) spominje, da je »Ivan Kukuljević-Sakacinski 2. svibnja 1843. izrekao u saboru prvi hrvatski govor.«

Dr. Ferdo Šišić u svojoj »Hrvatskoj povijesti« (izdala Matrica Hrvatska 1913., str. 170.) piše: »Ban Vlačić odabere za potkapetana kraljevine generala Jurja Rukavina od Vidovgrada, koji hrvatskim jezikom zahvali, što je izazvalo burno odobravanje. To je od vijekova prvi hrvatski govor izrečen na saboru hrvatskom.«

U svom »Priručniku izvora hrvatske historije« (Zagreb, 1944.) piše Šišić, da je 2. svibnja 1843. izrekao Ivan Kukuljević prvi hrvatski saborski govor od vijekova« (str. 92). Kako prva Šišićeva tvrdnja isključuje drugu, najbolje bi bilo formulisati to dvije historijske činjenice ovako: Juraj Rukavina Vidovgradski izrekao je u saboru prvi hrvatski govor uopće, dok je Ivan Kukuljević-Sakacinski izrekao prvi hrvatski zastupnički govor. Tako i dr. Šišić na drugom mjestu (Hrvatska povijest III. dio, str. 288.) određuje značenje Kukuljevićeva govora.

U Državnom arhivu u Zagrebu u zbirci »Acta congregationum« (acta generalis Regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae, 1832, protocollum generalis fasc. 26.) u članu drugom govori se o imenovanju Jurja Rukavine za potkapetana (vicecapitaneus). U aktima se na žalost ne nalazi govor J. Rukavine, nego se vidi, da je on obćeo, da će čitav svoj život služiti miloj domovini, staležima i redovima kraljevine, te doslovno kaže: »gratissimo Patrii idiomatis sono pollicite suisse.« Poslije njegova govora staze i redovi počeli su burno akklamirati.

Uvažimo li, da je Ivan Kukuljević 2. svibnja 1842 u svom govoru najvećma raspravljao o značenju materinskog jezika, kojeg valja u domovini utvrditi i »postaviti ga vladajućim, onda je potogovo jasno, da Jurju Rukavinu ide za sluga da je prvi bez naudnog raspravljanja progovorio u saboru hrvatskim jezikom i tim u praksi proveo ono što je Kukuljević snažno dokazivao 11 godina kasnije.

Matko Luginja je u Saboru u Poreču, u Istri prvi progovorio hrvatskim jezikom dok su njegovi prethodnici Rukavina i Kukuljević održali svoje govore uz odobravanje sabora, dotle Matku Luginju nisu dopustili da doreče ma i jednu rečenicu.

Na izborima za zemaljski sabor u Poreču 23 i 27 VI 1883 izabrani su:
I. za izvanjske općine: 1. Kotar Voloski: Andrija Štrk, kanonik i župnik u Trstu i Matko Luginja, odvjetnik i perovodja u Voloskom.
2. Kotar Koparski: Vjekoslav Spincić, školski nadzornik u Koprnu i Anton Križanac, posjednik u Zvalah.

II. Za gradove: Kastav, Volosko, Lovran i Mošćenice.
Vinko Zamlić, župnik u Vepincu.
Dne 16 kolovoza 1883 otvoren je istarski pokrajinski sabor. Od 30 zastupnika bilo je na otvorenju 27. Dr. F. Vidulich bio je predsjednik sabora, a dr. A. Amoroso potpredsjednik.

»Naša sloga« (1 IX 1883. Trst) pisala je:
»Davna je već želja istarskih Hrvata i Slovenaca, da njihovih zastupnici uvedu naš jezik u istarsku sabornicu, da tako zasvijedeće svoj politički opstanak u zemlji. Tu je želju, — veli »Naša sloga« — napokon oživotvorio Matko Luginja. U trećoj sjednici imali su se raspravljati važni predmeti, jer je verifikacija odbor predlagao, da se svi zastupnici istarske stranke oviewer, a izbor naših triju zastupnika poništi.

Matko Luginja, dobiv riječ, sa nekoliko riječi talijanski izrecenihi izjavi, da će se služiti svojim materinim jezikom hrvatskim te počme ujedno hrvatski govoriti protiv nezakonitosti pazinskih izbora u lađanskim općinama. Na to nastade buka u sabornici; gospoda na galeriji počme vikati i ulrikati kao da se nalaze na ulici dječje se »fora, fora«. Eto na što je spao — veli »Naša sloga« — naš sabor. Kad se galerije usudiju vikati zastupnicima naroda, vršćim svoju svetu dužnost, neka izadju!

Matko Luginja mogao je poslije nekoliko talijanskih rečenica izreći samo ove hrvatske riječi: »Poštovana gospodo Latini! Izbor u Pazinu. « Bukta ga je prekinula. Predsjednik se zagrozio da će isprazniti galerije i pozvao M. Luginju da izvoli nastaviti, izjavivši da je svakomu zastupniku slobodno služiti se jezikom koji je u zemlji običajan.

G. zastupnik Luginja nastavi opet opet: »Zbor u Pazinu nije zakonit, ... ali se na galeriji podigne još strajšnja buka i vik« na što je bio predsjednik prisiljen da isprazni galeriju.
M. Luginja rekao je talijanskim jezikom nekoliko koncijliantnih rečenica, pa je neshvatljivo što je galeriju moglo izazvati.

IVAN PERŠIĆ

LAGINJA I ZAGREB MOJA SJEĆANJA NA LAGINJU

Luginja je samo jedan i to dr. Matko Luginja, onaj, koji je svojim neseobinim, potpunim, svakidašnjim »sitiim«: radom najveće doprinjeo, da se kod prvoga općega glasanja za austrijsko carevinsko vijeće izjavio i zapadni dio Istre hrvatski!

Skoru će biti pedeseta godina, da sam ga prvi puta vidio i čuo. Bljask za priredbe zagrebačke izložbe g. 1891. Onda, kad se po prvi put po Anti Starčević osvjetešteli narod iz svih hrvatskih zemalja i krajeva imao prilike sastati u svom prijestolnom i glavnom gradu Zagrebu, gdje je i Luginja nakon svršenih škola kratko vrijeme djelovao na magistratu, da za tim ode u svoju domajnu, u kojoj mu ne bijase sudjeno i do smrti ostati te svoje kote ostavi. Ali je radio za njzinu djecu, sinove i kćeri do zadnjega svoga daha. Onda kad je hrvatski narod bio toliko probudjen, da ga više nije trebala uzmosti Gajeva »Još Hrvatska ni propala!«, jer smo je već toliko upoznali po svim jezernim dolina i gorama, da smo mogli Mihonović-Rujančljovu »Lijepu našu domovino« proglasiti svehrvatskom narodnom himnom.

Prvi su se tada javili korporativno Dalmatinci. Dočekao ih sav Zagreb, pa i onaj službeni sa Madjarinima, jer je Dalmacija nominalno i na papiru bila u Trojednici. Koji tjeedan za tim dodje i drugo odaslantstvo Dalmatinaca, takvih, koji pohriše svojoj braći bez obzira na postojeće zakone i prava, ponosni, da dolaze iz kolijevke hrvatskva i da nas sve zajedno već tisuću godina čini jednim jednim narodom. U taj čas smušaše i Istrani, da je hora, kad je i njima pozdraviti i zagrliti glavu i srce hrvatskva, mili Zagreb, koji je već nekoliko godina pazio na svoju istarsku braću kao na zjenicu svoga oka. Vodili su ih dr. Luginja i nerazdruživi Spincić. Mi, zagrebački mladići, koji smo se više zanimali za domovinske poslove, gledali smo ih kao svece.

Na večer je bio veliki manifestacioni sastanak, komers. Poslije vatrenoga, retorskoga i stasitoga Trumbića, usta dr. Luginja da uzme riječ. Malen tijelom, jednostavan izrazima, sad je govorio kao službenik božji iz molitvenika, sad opte kao učitelj narodni da čita iz knjige, da onda zagrmi kao voljskovođa, za kojim čete odsevljeno srce protiv neprijatelja. Nikad ga više nisam zaobravio i vatio opet tek nakon dvadeset godina, kada sam i ja bio narodnim zastupnikom te smo se u sudbonosnim casovima rata sastajali u Voloskom, Trstu, i Ljubljani g. 1912.-13. kao članovi stranke prava. Vijećali smo o položaju hrvatskoga naroda u hapbsburškoj monarhiji i njegovoj budućnosti. Neke su tješli da će biti bolje, kad dodje na prijestolje Franjo Ferdinand.

— Braću, varate se, — bila je odlučna kratka riječ dra Luginje. — Njemu nije vjerovati. I ja sam imao u nj nade! Ali sam se osvjedocio, da je uzaludna. Što je luđer rekao, to je sutra porekao i još se smatrao uvrijeđenim, da mu se impunita. — Na što da nije nikad mislio! Iz obzira prema njegovom Prejšanom Visočanstvu, ja sam morao ostaviti njegov kabinet ka »Jaža pametan, bit će dobro! Mora biti bolje!
— E zašto ne? I ja sam čovjek iz naroda pa sam išao pogledati skupštinu »Tvojega« Radica! Služi mi za utjehu, koliko je naroda. Možda i pedeset hiljada! Samo bude li Štapa pametan, bit će dobro! Mora biti bolje!

Tri dana poslije Luginja više nije bio ban. Ali mogli smo ga još godine i godine sretati po Markovom trgu, kako sa spisima u torbici štitim ali brzim svojim korakom znoj se od ureda do ureda u skrbi za svojom izgubljenom Istro! Njemu ravnoga ili samo približnoga skrbnika za tu siroticu našu, više se nikad neće naći! Luginja je bio samo jedan i ja sam mu se tako odužio, da sam se pobrinuo te bude što prije po nicevoju smrti otvorena koja ulica još u srećištu Zagreba pa da dobije njegovo ime Mala i i Padna kao što je bio i Luginja, a dao znak te bude što hienče izvanjena da bude »beim doneske odraz njegove lijepe duše!

»Da otklonim svaki nesporazumak, — rekao je M. Luginja, — izjavljujme već unapred, da ovim postupkom ne ču nikako da prejudiciram isključivo talijanskoj narodnosti gostoljubivog ovog grada Poreča i svih onih, koji u Istri ovoj narodnosti pripadaju.»

Luginjin je govor odjeknuo po cijeloj Istri.
— »Saznalo se, — veli »Naša sloga«, — za Hrvate u Istri izvan njice.
Prena tome Luginjin je govor poslignao suprotni efekat

I zbog toga će govora u saboru u Poreču ime Matka Luginje vječito svjetiljati u panteonu hrvatskih narodnih prvaka.

Već nakon prvih riječi bili smo si blizu i topki, kao da smo se sve prošle godine dnevno sastajali. Vodio je prehrabrenu i opskrbnu brigu za one starije, koji su još ostali oko Učke, da čuvaju ognjišta, tako i za njezinu dječji naraštaj, koji je bio razasut oko po selima Hrvatske, da bude pričuva za budućnost, a nije zanemario ni one, koji se već smištaju za Zagreb, pri svem to m namjemanje misleći na svoje i sebe! Zadovoljio se s kakvim god stanom i najnužnijim namirnicama na karte, dok smo i ostali javni radnici bili u tako sretnom položaju, da smo od svoga obilja mogli i drugim poklanjati. Trebalo je Luginju i te kako nagovarati, da se bez svoga zauzimanja preseli u prikladniji stan i da se u hrani ne izjednačuje naš sa najvećom sirotinjom bez lgdje ikoga svoga!

Šta si obukao taj dugi crni kaput po toj vrućini? pitam ga.
— E po Bogu brače, idem do Vaše gospode da štogod isprosim za svoju istarsku sirotinju!

Pa zato nisi trebao navući, »salonrok«

— Dragec, tako su nas naučili u Beču, drugačije se nisu otvarala vrata velike gospode!
Ali tako nije, hvala Bogu, u Zagrebu! Danas su takve prilike, da će se na prvi zvuk imena Luginja, pa išao Ti baš u drugonjema, sva vrata Markova trga širom otvarati, a Ti biti priman raskršćenih ruku, ako možda ne kod bana (bio je još Skrljec), a to kod podbana, svih velikih vrstotjnika i banskih savjetnika, koji raspoložaju izvornicama i živežnim namirnicama!

Kad je bio banom i došlo do krvopročina naroda radi vojne rekvizicije na način, koji je kod nas nepoznat, Luginja je plakao i lomio rukama.
Na dan izbora za konstituantu došao je k meni u stranačke prostorije Hrvatske Zajednice.

— E što Te bane, ama domijelo na današnji dan, bio je moj pozdrav.
— E, da vidim, kako se moj narod drži pa da i ja svoju građansku dužnost vršim.

Mislio sam, da bi morao biti neprekidno u vladi, ako dodje gdje do incidenta, da može odmah dati naloga!
— Držim, da toga neće trebati! odvrati ban. Sve civilne i vojne oblasti dobile su nalog da puštaju izbore u najvećoj slobodi i da se ne dadu po kakvim nezanimljivim ispadima izazvati. A da Ti pevak kažem i malo sam nervozan: jer ceo odjek u Beogradu da mo predjedne da još danas bude »Tvoj« Radić pušten na slobodu!

I bilo je tako, da je mogao ravno iz zatvora s kuglicom u glasačku kutiju.
Nekoliko dana za tim, držala se na zagrebačkom saimštu velika skupština seljačke stranke, na kojoj je sa S. Radićem prisiegla za republiku. Eto opte dra Luginje u moju poslovnicu.
— Šta Ti opte bane na ulici!
— E zašto ne? I ja sam čovjek iz naroda pa sam išao pogledati skupštinu »Tvojega« Radica! Služi mi za utjehu, koliko je naroda. Možda i pedeset hiljada! Samo bude li Štapa pametan, bit će dobro! Mora biti bolje!

Tri dana poslije Luginja više nije bio ban. Ali mogli smo ga još godine i godine sretati po Markovom trgu, kako sa spisima u torbici štitim ali brzim svojim korakom znoj se od ureda do ureda u skrbi za svojom izgubljenom Istro! Njemu ravnoga ili samo približnoga skrbnika za tu siroticu našu, više se nikad neće naći! Luginja je bio samo jedan i ja sam mu se tako odužio, da sam se pobrinuo te bude što prije po nicevoju smrti otvorena koja ulica još u srećištu Zagreba pa da dobije njegovo ime Mala i i Padna kao što je bio i Luginja, a dao znak te bude što hienče izvanjena da bude »beim doneske odraz njegove lijepe duše!

DR. IVAN M. ČOK

LAGINJA IN SLOVENC

Prvič sem videl dr. Luginjo i. 1907 ob priliki volitev za dunajski parlament. Upravično se je takrat pričakovalo v Trstu in Istri, da bodo te volitve prineslo presenečenje v naš prvih, ker je zaradi naših volitev, ki so te volitve prave vršili tajno in direktno. Veliko priprave za volitve so se vršile v Trstu, ki je bil prehodna točka tudi za istrske političarje na njihovih potovanjih ter so se tako vršili skupni sestanki in konferenca. Na enem izmed teh sestankov je bil tudi dr. Luginja in ob tej priliki sem ga spoznal.

Ta prvi vtis mi bo ostal za vedno v spominu in čeprav so me prilike tolikokrat dovele z njim kontakt, se ni potem nikdar več spremenil. Odgovoril me je z »moj sintonk«, kar je navadno v govorjenju uporabljal, interesiral se je za moje poreklo, za starše, za prilike v raznih živim, za zdravje, za namere v bodočnosti itd. Takoj sem v njem občutil plemenitega človeka, polnega praktičnosti in socialnega čuta. Bil je prvi »oče Istre« in to ne samo kot narodni in politični voditelj, ne samo kot borec za narodne pravice temveč tudi v nekem višjem človečanskem smislu. Bil je prvi oče, svetovalec in pomočnik poindcem in vsem, vsemu narodu. Otdot njegova velika popularnost.

Ako mi je že kot človek toliko impozantiral, me ni manj prevzel kot politični in javni delavec. Kljub svojemu blagemu karakterju je dokazal toliko smisla za realnost in toliko odločnosti, da so njegovi nasveti in predlogi nam v Trstu, ki smo imeli svojo politično organizacijo mnogo koristili. Centrala našega delovanja za te volitve se bila v sedežu »Narodne delavske organizacije« v ulici Zavratovo št. 1. Dobro se spominjam, da nas je obiskal Luginja v času pred volitvami. Ni moglo opisati njegovega ponosa, njegove radosti in sreče ter v upanju v bodočnost našega naroda v Prigorju po veliki zmagi, kajti znano je da so volitve, ki so se vršile 14 maja 1907., pomenile pravi triumf naše nacionalne misli. Istra je dala za naše kandidate 32.000 glasov, za italijansko stranko 18.000. Luginja, Mandić in Spincić (kakor tudi Rybar v V. okrožju tržaškega mesta) so bili skoraj enoglasno izvoljeni, medtem ko so italijanski kandidati prišli v ožje volitve; sam Luginja je poleg tega, da je bil že izvoljen v enem okrožju prišel v drugih dveh (pujskem in poreškem) v ožje volitve v italijanskimi nacionalisti. Bi tudi bil zmagal, da niso italijanski socialisti volili za nacionaliste.

Luginja, ki je imel sijajen dar govora in zelo pogosto uporabljal v teku svojega govora izbrane besede citate iz narodne poezije, narodne pregovore itd., ni bil drugače ekspanziven, temveč milo, dostojanstven. Toda dovolj je bilo pogledati njegovo karakteristično oko, ki je bilo pravo ogledalo njegovega notranjega razpoloženja. In to oko, ki je drugače odraževalo, kako Luginja nosi v svojem sreu vso tugo in bol svojega naroda je pokazavalo sedaj silko notranjega zadovoljstva, ponosa in sreče.

Luginja je bil Hrvat, dober Hrvat, toda bil je med primorskimi Slovenci prav tako popularen kakor med Hrvatji. V ostalem, ta odnos se ne odnaša samo na njega, temveč tudi na ostale narodne voditelje, ki so v tem času pred vojno delovali tam. Spincić, Mandić, Luginja, oba Trinajstiča, Kurelić so bila imena prav tako sveta Slovcem kakor Hrvatom. Slovenci smo jih smatrali za svoje, kakor so se oni smatrali isto tako za naše. Bistveno in popolno solidarnost med Hrvatji in Slovenci in to v vsakdanjem življenju na terenu v vseh oblikah javnega življenja, nikjer nista bila popolnejša kakor v Istri pred vojno. Ostala sta tako tudi po vojni do današnjega dne in ostala bodo, to verujem, tudi v bodoče. To je bila dediščina teh naših velikih prvakov.

V dedželnem zboru je bilo sodelovanje slovenskih in hrvatskih zastupnikov vedno popolno, nikdar se ni pokazala nit najmanjša senca kaķega spira in protivnosti. V dunajškem parlamentu so poslanci Hrvatji iz Istre (ki so bili v ostalem izvoljeni tudi s pomočju slovenskih glasov) zastopali enako interese Slovcem kakor interese Hrvatov. Istro, kateri ba sv. Cirila in Metodosa Hrvatov je bil Matko Luginja prvi tajnik, je ustanovila poleg hrvatskih istre tako za je pokazala potreba (na. pr. v Koprskem okraju) tudi slovenske. In to je veljalo za vse institucije, prosvetne, društvene, gospodarske zadruţne in tudi politične ter sploh nacionalne. Glavno zaslug za to so imeli veliki prvaki naroda, sedaj večinom pokojni, ker je za sama njihova osebnost ulivala v vsako srce nagleboblje zaupanja.

Istra je imela to srečo, da je v vsodnem momentu svojega narodnega preporeda ob koncu preteklega in v začetku tega stoteletja imela celo vrsto takih svojih sinov, narodnih prvakov, ki so bili na višini svojih nalog in so s svojo poţrtvovalnostjo, legendarno koŗektnostjo s svojimi velikimi sposobnostmi in širokim človečanskim pomivanjem narodnih pravic in dolţnosti zaslužili v srce zavalnega naroda moralno silo, ki je nepremagljiva.

PRED DESET GODINA

KAKO SE ZAGREB OPROSTIO OD DR. MATKA LAGINJE

Dne 18. ožujka 1930. u 11.35 u noći preminuo je Matko Laginja. Time je završen jedan zaslužan život, ugasio su one blage oči, koje su odražavale jednu veliku dušu, jedno čestito i pošteno srce, koje je cijelog života kucalo za veliki ideal narodnog dobra i sreće.

Smrt velikog Laginje zavlja je u tugu svu hrvatsku javnost, teško je pogodila sve one brojne prijatelje i poštovatelje Matka Laginje na čitavom slavenskom prgu, a napose je teško pogodila nas, uže zemljake Matka Laginje, kao i naš narod u Istri, koja je Laginje posvetilo cijeli svoj bogato ispunjeni život.

Zagreb, u kome je naš veliki pokojnik proveo posljednje godine svojeg života, grad u kome je on započeo svojim javnim djelovanjem, i u kojem je završio svoj vijek, taj kulturni i politički centar, u koji su oči istarskih Hrvata bile čudvijek uperene, oprostio se od Matka Laginje onako, kako se oprašta samo, s najvećim i najzaslužnijim svojim sinovima. To je u ostalom i razumljivo, jer je Matko Laginja za Zagreb bio i otac Istre, onaj koji je branio hrvatstvo na njegovim najzapanjućim granicama, u najugroženijem dijelu narodnog tijela, i ban hrvatski, čovjek koji je po svom radu, po svom imenu bio dostojan da zasjedne na častnu stolicu hrvatskih banova.

Na glas o Laginjinoj smrti zavio se Zagreb u crninu, a u svim listovima izašli su brojni nekrolozi, kakvi se pišu o rijetkim narodnim muzejima. Svi pokrajinski listovi, kao i štampa Beograda i Ljubljane popratili su smrt Dr. Laginje iskazima pleteta. Obitelji Laginja — Ražem, u Boškovićevoj ulici, gdje je pokojnik proveo svoje posljednje dane, stizale su sažaljene sa svih strana. Kako je otkrivena smrt Dr. Laginje videli se i po tome, da je pokojnikova obitelj primila nekih 500 brzojaka i oko 2000 pismenih sažaljenja.

Naš list »Istra«, koji je bio pokrenut nekoliko mjeseci prije Laginjinje smrti izašao je u crninu sa člancima, u kojima se odražavala sva žalost nad velikim gubitkom. »Istra piše...« pisao je Viktor Car Emin u svom nekrologu, u kojem je opišao divno srce i veliku dušu pokojnika. »Umro nam je otac...« bio je naslov drugog toplo pisanog članka.

Sam sprovod Matka Laginje pretvorio se u dirilivju manifestaciju tuge i boli, u kojoj je sudjelovalo cijeli Zagreb i ime hrvatskog naroda a napose pak Istra preko svojih mnogobrojnih sinova, nastanjenih u Zagrebu u drugim mjestima. Dan je bio lijep i sunčan, kad je iz umjetničkog paviljona, gdje je ljes s pokojnikovim tijelom bio izložen dva dana, i gdje su mu živu strazu čuvali tadašnji istarski akademici, krenula pogrebna povorka gradskim ulicama, preko Zrinjevcu, Jelačićevog trga, Jurišićeve ulice, Ribnjaka i Zvijezde prema Mirogoju. Blagoslov mrtvog tijela obavio je tadašnji nadbiskup Dr. Ante Bauer, u prisustvu najviših civilnih i vojničkih odličnika, velikog broja najistaknutijih ličnosti iz javnog, političkog i kulturnog života i nepreglednog mnoštva naroda.

Prije se pred umjetničkim paviljonom oprostio od pokojnika načelnik grada Zagreba Dr. Skulić. On je istakao kako je rijetko kada nad smrću jednog javnog radnika proplakalo toliko srtošine, koliko nad smrću bana Matka Laginje oca Istre.

U ime Istre oprostio se je naš ugledni književnik Ante Dukić. »Opet je pao sa slavenske lipe jedan list, koji bi morao vječno da se zeleni...« stavljala nas dobri otac istarskih Hrvata, napušta nas ali nam ujedno namire veliko blago: ostavlja sam sebe i svoj svijetli uzor u baštinu... Ništa nije taj veliki čovjek tražio za sebe i ništa nije imao; bio je najveći istarski neimarović, gotovo prosjak, ali knez prosjaka... Bio je uvijek tako nježan i ponizan... Bio je uvijek tako visok, da smo morali dizati oči, kad smo govorili s njime.

To je samo nekoliko istrgnutih riječi iz duboko pročišćenoga govora Dukića, iza koga se je u ime političkih drugova oprostio s Laginjom njegov lični prijatelj, politički drug i nekadašnji suradnik Don Kerubin Segvić.

»Sinteza požrtvovnog otačbeničkog altruizma — to je Laginja«, rekao je Segvić. »Dok bude na zemlji živjela Hristova riječ Ljubi bližnjega, dok među ljudima bude smisla za pravdu i istinu, dotle će živjeti ime i slava tvoja, veliki Bane.«

Na to je krenula povorka. Na prekrasnom četveropregu bio je postavljen ljes s mrtvim tijelom Dra Laginje, okružen bezbrojnim vijencima i cvijećem. Na čelu povorke nošen je prekrasan vijenac Istre s crnom trakom. Iza ovoga nošeni su ostali vijenci u svemu nekih 30. Zatim su stupali zagrebački Istrani, njih oko 3000, s predstavnicima naših organizacija iz cijele države. U povorci su stupali članovi deputacije iz Kastavštine, članovi sokolskih društava, Jugoslavenske akademije, sveučilišta, društva Hrvatskih književnika, pretstavnici gradske općine itd. U povorci je nošen i specijalni vijenac Kralja Aleksandra.

Iza ljesa išla je rodbina velikog pokojnika, a odmah iza rodbine Kraljev

izaslanik, zatim pokojni ministar Dr. Drinković, tadašnji ban Dr. Silović, ministar Mažuranić itd. Povorku je zaključio dugi niz građana.

Kad je povorka stigla na Mirogoj, počeo se već spuštati prvi mrak. U arkadama, u tišini pretproljetne večeri, oprostio se nad grobom odvjetnik Dr. F. Brčić, koji je govorio u ime društva »Istra«.

»U tvoji dragi grob bacamo ovaj grumen zemlje istarske, što ga sobom donijesmo, bacamo ga u čvrstolj vjeri, da će tvoj duh jednom uskrsnuti.«

To su bile zaključne riječi Dra. Brčića, iza koga se u ime Jugoslavenske Matice govorio pokojni Dr. Zivko Petričić. Posljednji je govorio u ime istarskih akademikara Ante Rojnić.

Tako je pokopan otac Istre, ban Dr. Matko Laginja, koji već deset godina živio svoj san na Mirogoju. Već deset godina dolaze Istrani na njegov grob, hodajuće mrtvom Laginji u pobožnoj želji da imne odatu počast zaslužnom velikanu i da na njegovom grobu crpe vjuru u bolje dane.

ŠIROKO I DOBRO SRCE MATKA LAGINJE NJEGOVA VJERA I FOBOŽNOST

Bilo je negdje oko g. 1900. »Barba« Mate se našao na otoku Krku, sigurno ne za zabavu, jer te on nije poznao, nego u narodnom poslu, gospodarske ili političke naravi. Prispio je u i grad Krk. Pohađio je biskupa dra A. Mahnića da ga pozdravi i da se s njim porazgovori, za upravo je počeo u »Kurytku« izlaziti »Pak i Pr i a te lje« — što je njemu bilo vrlo drago, Biskup ga je zadržao na obljedu. Namjestili smo se oko stola, dr. Laginja s desne biskupu. Molimo svaki za sebe tiho. I Laginja se pobožno prekrizilo, S rukama na prsima je čekao dok smo i mi svršili.

Bila je to kratko molitva prije jela, jedna kitica s deset riječi — što se nalazila u prvaj početnici za pučke škole, koju je Laginja — kako je sam rekao — naučio od svog starog pivovana. Biskup ganut kao i svi mi oko stola, položi mu ruku na rame i reče: Vrlo dobro i ljupo, g. doktore, i kamo sreće da bi svi tako pobožno molili!

Poslije nekih trideset godina imao sam opet prigodu da upoznam široko dobro srce dra M. Laginje. Bilo je to u Zagrebu pred desetak godina negdje koncem siječnja kada je visoki snijeg pokrivaio zagrebačke ulice. Dolazio sam iz Vlaske ulice oko podne prema Nadbiskupskom dvoru u nakani da uvidim u park i dvor kroz željezna vrata sa strane Ribnjaka. Približiv se opazio sam da s gornje strane zida dolazi polaganostariji oniskii gospodin, u dlanom kaputu, zamotan oko vrata, opirajući se o štap. Išo sam polaganije i zastao da mu ne zakrčim put, kud na moje začudjenje taj isti gospodin okrene se desno, pristupi k vratima i hoće da pruži kroz rešetku ruku i podigne zaklopač. Pristupim i upitam: Zelite li u dvor, i otvorim vrata! U to pogleda on u mene kao da će mi zahvaliti, a ja u njega, pa istodobno uskliknemo:

— Oh, gospodine doktore, po ovom vremenu...

— Ah, ma vidi kombinacije! Ja sam čitao da ste ovdje te sam upravo htio da pitam vratara kada bih mogao doći do vas da nešto zamolim.

Zelio je, da mu naznačim dan i uru, kada bi mogao doći da sa mnom govori o jednom svojem poslu. Jedva ga nagovorih da udje sa mnom u dvor, ali ni-

kako nije htio da podjemo u sobu, već kad sam tako ljubezan da mu budem pri ruci, da će mi u trijemu šetajući saopćiti svoju želju da ne bi ponovno snetao, imao je katar pa sam svakako nastojao da idemo u sobu, ali nikako nije htio.

Evo u kratko ću vam kazati i zamoliti da mi učinite ljubav, ali oprostite... Vi sigurno poznate tamo dole gospodina X. Y.?

— Poznam lično. Niješmo baš posebno prijatelji, ali u prigodi se pozdravimo i govorimo.

— Dobro. Drago mi je. Vidite, on kako i mnogi drugi iz naših strana prijete pripisali su u internaciju, a neki su bili predvedeni i pred ratni sud. Tako je i glasoviti dr. X. Y. došao u štajerski Gradac i pred vojni sud. Mene je zamolilo sam a i drugi su se interesirali, da bih preuzeo njegovu obranu. Kako ne bih. Zautao sam se što sam i kako sam bolje mogao i znao. Branilo sam ga i obranio i X. Y. je bio riješen. Kako sam ja bio siromah i on je onda bio siromah, pa niti sam ga ja pitao niti mi je on ponudio niti mogao dati kakvi honorar za moje uloženo vrijeme i trud. I već se nijesmo vidjeli. Medjutim ja sam evo — jedva je govorilo — ostario i ostao siromah, a on je, čujem, postao poslijeratni bogataš, paće milijunaš! — Potvrđih mu to, a on nastavi: — Pa da bi se barem sada sjetio staroga Laginje, ako ne iz dužnosti, a ono barem iz neke zahvalnosti ili milosrdja prema meni siromahu i onim mojim dvjema siroticama (mislilo je na ženu i kćer). I kad se on sam u obilju nije sjetio, ja kanim da mu se obratim i da ga potsjetim... možda ipak nije zaboravio što sam mu učinio. Da je siromah kao i ja, ne bih toga učinio, ali kada može... pa vas molim, ne biste li mi pomogli?

— Drage volje i od srca, štogod želite g. doktore, samo kažite, ja ću sve poraditi.

— Najtoplije vam zahvaljujem, vi ste predobar, sada odmah ne treba, nego mi je drago da ste vi spreman. Ja ću vam za koji tjedan sve još pisati, služeći se vašom dobrotom, pa ću vas zamoliti da g. X. Y. pohađite ili da mu u moje ime pišete preporučujući mu da bi se sjetio Graca i Laginje. — Budite sigurni sve ću učiniti kako želite i nadam se da će biti zadovoljni. Stisnuvši mi ruku

sa suzama na očima smo se rastali. On je otišao laganim staročakim korakom preko Kaptola. To je bio zadnji put što sam ga vidio. Čekao sam obećano pismo, ali mjesto toga poslije mjesec i po dana primio sam — osmrtnicu!

Dr. Matko Laginja je bio prvi hrvatski odvjetnik u Istri, ali i jedan od najsposobnijih odvjetnika istarskih. Radio je mnogo, ali zaradivao malo. On je uistinu živio i radio za narod, za seljački istarski narod. Mjesto honorara za vođenje parnica često je sam još i biljege plaćao, a pogotovo je badava branilo i žilavo se zauzimao za optužene u narodno-političkim slučajevima. Evo jedan slučaj. Negdje 1894 ili 1895 došao je na otok Krk pa se koćijom zalatio u Bašku poznati Ivan Martinolić, zvanj »York«.

Tadašnji načelnik Bare Pajalić dao ga je odmah kao tobož nepoznatu sumnjivu osobu bez posebnih formalnosti uhapsiti i odvesti u opć. zator, gdje je ostao nekoliko sati, jer je dokazao tko je i onda po nalogu kotarskoga poglavara pušten. Smjesta je ostavio Bašku. Ali državni odvjetnik je protiv načelnika Pajalića podigao optužbu za zlorabljenje vlasti. Došao je pred porotu u Rovinju. Razumije se, obranu je preuzeo dr. Laginja. Kada je bila urećena rasprava, on je naložio da se Pajalić ne odzove pozivu nego da ostane kod kuće i on kac branitelj da se ne će prikazati. Pajalić je u odsutnosti osuđen na 6 mjeseci... Dr. Laginja je medjutim u Beču kod Vrhovnog kasacijskog suda neprestano radio i protestirao zahtijevajući da se delegira nepristrana porota. I postigao je svrhu, jer je bio delegiran tribunal i porota u Zadru, u kojoj su članovi bili u većini Hrvati. Na urećenu raspravu je Pajalić osobno došao, a obranu je dr. Laginja povjerio mladomu odvjetniku dru Wolfu. Pajalić je bio riješen.

Kako za mnoge druge ni za ovu raspravu on nije primio ni jedne krune. Siromah se rodio — siromah i umro. Tako je radio Matko Laginja!

Krčanja

BASNA O LAVU

Četiri se zveri skupe,
Lav, magarac, konj i vol,
Da te lovit love skupe
Pak prirredit bratski stol.
I uhvate brzu srunu,
Plemeniti gorski lov,
Pak u stan se svoj navrnu,
Da sgotove zverski štov,
Ali lav ustane stari,
Počne skupnu srunu seć:
Za pogodbu on ne mari
Već će družiti ovo reć:
— Prva četvrt mene ide,
Jer se zovem ljuti lav;
Druga četvrt meni pride,
Jer sam glava vaših glav;
Treti del mi sami dajte,
Jer sam ja živinski kralj;
A četvrti pokušajte
Stegnuti iz mojih ralj!

Da ne budeš ti, puče,
Na delitbi tako proć,
Slušaj ljude, ki te uće
Tvoju pravdu, tvoju moć.

POGREBNA POVORKA PROLAZI ZRINJEVCEM

IVO SANCIN

MOJI SPOMINI NA DR. LAGINJO

Ob desetletnici smrti očeta Istre, dr. Matka Laginja je smatram za svojo dolžnost, da se kot njegov skromni sodelavec od svojega prihoda v Istru l. 1903 do njegove smrti, spominim z nekoliko vrsticami doživljajev, ki se ticejo njegovega političnega in gospodarskega delovanja.

Leta 1891 so bile v kmečkih občinah Istre volitve za državni zbor. Takrat je volilo vsakih 500 volilcev po enega volilnega moža, »fiduciarja«, ki je potem direktno volilo poslanca. Volilna borba je bila izredno živahna. Četrtega marca so bile volitve v Kopru, Poreču in Vodnjanu, kjer so »fiduciarji« (zaupniki volilcev) oddajali svoje glasove. Nasi računali so bili čisti: Izvolili smo 103 zastopnike, na protiniki pa 93. Toda nasprotniki so si pomagali na drug način — ovrgli so toliko naših glasov, kolikor jim je bilo potrebno do zmage. Nestrpnost me je 4 marca gnala v Poper. Bil sem tedaj direktor četrtga razreda na nemški gimnaziji v Trstu. Prva učna ura je bila zgodovina, ki jo je poučeval sedaj pokojni prof. Jesenko. Toda tist. dan nisem mogel vzdržati v soli; neznanco me je mikalo ven. Iz zadrege sem si pomagal z dijaško iznajdljivostjo. Iz nosa, se mi mahoma pociedi kri, privabljava po moji pesti, moral sem domov. V resnici pa sem hitel na parobrodje, ki je vozil v Koper. Prišedi tja, opazujem in gledam pred voliščem, kako prihajajo in odhajajo »fiduciarji«. Koperska gospoda se suče okoli njih, ali se naši ne dajo. Če me spomin ne vara, so je enega samega pridobili in to z velikim denarjem. V gostilni čakam na rezultat, miče pogrnjene, pred vsakim sedecem na mizi cigare viržinke. Kmalu se prikažejo italijanski »fiduciarji« med njimi nekateri naši zastopniki v narodnih nošah z velike mihi uhani, seveda v družbi koperske gospode. »Abbiamo vinto, emagamo, smo z 93 glasovi proti 91. Z velikim življenjskim bledjem in bolečino na parketu ogrožen in žalosten rad, prevaram in Krivice. V Trstu letim v tiskarno »Edicatore« ter napisem članek »Prvi o volitvah v Kopru«.

Zavestno je povedal vs. Istarski, da samo naša, nego tudi naša, žena, Matka, in drugi, se paša o več ostalih. Če je bilo me Laginja do nazaj se nisem znan, niti Ivan, se je bil, ali, povsem govorno o nem. Uspeli so volitve, bila živahna debata v avstrijskem parlamentu, kjer je imel, istra, glasilo dr. Viterič velik govorn. Tekom naslednjega dne dr. Vergantini, in drugi, »Hait« s Mauli. Konec je bil, da je bil mandat dr. Vergantini, razveljavljen. V naslednjem mandatu dr. Laginja nasprotna stranka je s tem dobila veliko bitnato.

*

Ko sem bil leta 1903 nameščen v Buzetu v Istri, mi je bila kmalu po prihodu dana prilika, da se osebno spoznam z dr. Matko Laginjno.

Slabe gospodarske razmere našega naroda v Istri, njegova odvisnost od italijanskih trgovcev, gostilničarjev in odeluhov, so narod zaslužile tudi v nacionalnem pogledu. V združeni Istri je naš Laginja videl njegovo gospodarsko in nacionalno rešitev. Na njegovo pobudo je bilo ustanovljenih mnogo združenj, ki so bile večinoma vse veljane pri »Združni zvezi«, oziroma pri »Zvezi slovenskih združenj v Ljubljani, ali pa pri Celjski zvezi. Kot odbornik »Združne zveze« je Laginja poleg župnika Graniča in moje malenkosti uveljavil svoje želje v prid Istarskih združenj. Kot veliki prijatelj pokojnega dr. J. Kreka, apostola združništva, je z njegovo pomočjo rešil marsikatero združenje. Lepo razvijajoče se združništvo v Istri je moralo dobiti nekakšno centralo v sami deželi, vsaj glede organizatornega dela. In res, leta 1908 se je ustanovila v Puli »Gospodarska zveza za Istru« pod predsedstvom dr. Matka Laginje. Koliko skrbi, koliko dela si je dr. Laginja nakopal s to ustanovo! Ravno tedaj je nastopila denarna kriza in marsikatera naša združenja je zašla v težaven položaj. Kdo bi našel vse njegove tozadevne prošnje, spomence, intervencije v Trstu, Ljubljani, na Dunaju! To je poglavje zase, ki ga bo morala obdelati bolj večja roka kakor je moja.

Za časa svetovne vojne je padla na »Gospodarsko zvezo«, to se pravi na dr. Matko Laginjno veliko skrb za prehrano Istarskega prebivalstva. Zopet prošnje in intervencije na vse strani. In dosegel je marsikaj, gotovo več kot katerikoli drugi na njegovem mestu. V svojem po- žrtvalnem prizadevanju se je pogostoma obrnil do mene in me prosil in rotil za pomoč. Takrat sem bil namreč na takšnem položaju, da sem mu lahko kolikor toliko ustregel. Ko je opisal prizore, ki so se takrat odigravali po kranjskih, štajerskih postajah med našimi rojaki, ki so romali daleč od doma, da dobijo prgišče moke, koruze ali žizla

Kot deželni poslanec sem imel priliko spoznati dr. Matko Laginjno pri razpravi, debatah itd. kot zelo sposobnega, visoko izobraženega, trezno mislečega politika, in spretnega govornika. Mirno je poslušal druge in ko se je — navadno kot zadnji — prijavil k besedi, je vedno znal uveljaviti svoje stališče. Mirno, brez patosa, z močnimi argumenti je pobijal izvajanja naših nasprotnikov.

Po zaključitvi deželnega zbora leta 1910 je poslovala v Istri tako imenovana kompromisna komisija, v kateri je bilo po 5 Slovanov in Italijanov pod predsedstvom deželnega glavarja dr. Matka Laginje. Seje so bile navadno precej burne — nič udelega, saj niso hoteli nasprotniki v nobenem pogledu popustiti. Počrtno huč je bil koperski poslanec dr. Benaliti, nasprotno je bil naš Laginja najmirnejši. Razprave so bile čisto pustne in skoro bi rekel brezplodne. Ob neki takšni priliki sem si domislil šalo, ki je dala svoj dokaj komično ton. Preskrbljen si smotil, čisto slinih pravim smotkam »Regalitäts«, a polnjenih s slamo, in jih ponemam med smotke, ki so bile na razlo-

lago na konferenčni mizi. Omeniti moram, da sva bila tako dr. Laginja kot jaz huda »cigararša«, tu pa tam si je privoščil smotko tudi dr. Zucco in še kak italijanski poslanec. Ko je bila seja najbolj burna in so si prisotni skoraj vihali rokave, sežem po smotki — prvi »Regalitäts«, dr. Laginja sledi mojemu zgledu, toda izbere si eno mojih, s slamo polnjenih smotk. Zapaliva — kar naenkrat zasmrdi po ognju. Vsi začnejo vihati nosove: »Ma per bacco, puzza. Nekje gori? Dr. Laginja vleče mirno dalje svojo smotko, zdajci pa švigne iz nje močan plamen — Laginja pritisne smotko na pepelnik in pri tem izpade iz me slama. V dvorani nastane hrup in ko vihar pomiri, oči dr. Laginja dr. u. Rizzi: »Ma signor capitano, Lei vuole accendervi?« (G. glavar, Vi nas hočete zastrupiti). Razvije se velika debata o smotkah, o avstrijskih tobacnih tvornicah itd.; glavar bo takoj poslal pritožbo na merodajno mesto. Jaz pa si zadovoljno menam roke — po enoural debati o smotkah, se je seja mirno nadaljevala, seveda spet brez uspeha.

Dr. M. KAJHN

M. Laginja i zadrugarstvo

ISTARSKA POSUJILNICA U PULI — DJELO MATKA LAGINJE — PRVI MODERNI KREDITNI ZAVOD NA CIJELOM HRVATSKOM PODRUČJU

Kad spominjemo rad Matka Laginje ne smemo neostaviti ni njegovo nastojanje oko stvaranja našeg državljanstva u Istri u materijalnom, gospodarskom smislu, jer bi inače slika bila nepotpuna. Taj je njegov rad bio izvanredan i plodonosan, osobito na polju zadrugarstva.

Često gospodarska kriza koja je zahvatala Hrvatsku i Sloveniju, koja je bila uzrok mnogim nesrećama, bila je u Istri u materijalnom, gospodarskom smislu, jer bi inače slika bila nepotpuna. Taj je njegov rad bio izvanredan i plodonosan, osobito na polju zadrugarstva.

U to najteže vrijeme pada i početak rada Dr. Laginje. Kao seljački sin, on je dobro razumio nevojju svojih sunarodnjaka te uvidjao da treba naći nekakva tome inače će naš živali biti ostuđen na posvemašniju gospodarsku propast, a time i na potpunu odvisnost od gradskog pučanstva. Potaknut primjerima i već polučeni uspjesima u tadanjoj Goričkoj, Kranjskoj i štajerskoj među Slovincima, shvatio je da se istarskom seoskom pučanstvu može trajno i stvarno pomoći samo solidno i ispravno organiziranim zadrugarstvom.

Dao se neumorno na rad u tom smislu. U tom su mu nastojanju bili suradnicima pok. braća Dinko i Mate Trinjatići, pok. školski nadzornik Fran Matetić, neki svijetliji seoski svećenici i gotovo svi inače tada vrlo malobrojni naši seoski učitelji.

Kraj pomanjkanja pismenih, dovoljno svjesnih i stručno spremnih radnika potrebnih za vođenje združega, rad oko njihovog osnivanja išao je u početku dosta sporo. Ali je ipak prva od njih osnovana već devadesetih godina prošlog stoljeća t. j. preko 20 godina pred osnutak uopće prve zadrug

na području tada nje Hrvatske i Slavonije. Bila je to Istarska posujilnica u Puli, koju možemo smatrati uopće prvom modernom kreditnom zadrugom na cijelom području koje obitavaju Hrvati. Njoj su u početku kratko vrijeme slijedile zadrugice u Voloskom, Kopru, Podgradu, Buzetu, Berseču, Vepričcu, Zminju, Benucu, Marčevanu, Dekanima, Barbanu, pa na čelu Lošinj i Cresu i po drugom dijelu Istarske kopna, a osobito na otoku Krku, gdje su se te stare zadrugice održale sve do današnjeg dana. Oko godine 1903 t. j. u vrijeme kad je u Hrvatskoj osnovana prva zadruga, bio je već gotovo potpuno izgrađen sistem kreditnih združega namijenjenih potrebama hrvatskih i slovenskih seljaka na području tadanje pokrajine Istre.

U nastavku rada na širenju zadrugarstva u Istri radilo se poslije 1903 u pogledu kreditnog zadrugarstva većinom samo na jačanju već postojećih združega, dok je novih osnovano vrlo malo. Njih je već u glavnom bilo dosta, jer se u svakom većem srednjem i malom selu zadrugice u pogledu združene organizacije odviše od združnih saveza u Ljubljani i Celju. Dr. Laginja radio je sada na tome, da se one međusobno bliže povežu u jednu vlastitu središnju organizaciju. To je i učinjeno, te je osnovana Gospodarska zveza za Istru u Puli. Ona je preuzela na sebe sav propagandni rad zadrugarstva i zadržanu nabavu raznih potrebitih, a djelomice i rad na reviziji učlanjnih zadrugara. Novčano je poslovanje i dalje ostalo na slovenskim združnim savezima. Poslije osnutka Gospodarske zveze počelo se intenzivnije raditi i na širenju nekreditnog zadrugarstva, osobito nabavljajčkog. Uz već postojeće i jako mljekarsku zadrugu u Hrušici kod Podgrada, osnovane su prve takove zadrugice u Benu i Lindaru, a javili su se i prvi počeci vinarskih združega u Baderni i Buzetu, gdje su još prije svjetskog rata postojali združni podrumi uz gospodarsko društvo kao zadrugu.

Istarsko zadrugarstvo uopće kao i Gospodarska zveza za Istru u Puli radili su i razvijali se normalno do početka svjetskog rata. Kad je 1915 Pula evakuirana, otišla je i Gospodarska zveza, te se sklonila u Volosko, dok je odmah poslije rata, uslijed novih prilika koje su nastale sa talijanske okupacije, posvema preostala radom. Tako su istarske zadrugice bile sve svoje organizacije, bez svojih saveza. To je trajalo sve do druge polovice g. 1921, kad je u Trstu osnovana Zadržna zveza, ponajviše baš za potrebe Istarskih zadruga i ne bez poticaja i nastojanja pok. Dr. Laginje.

Njegov je rad na zadrugarstvu bio intenzivan i poštovan od samog početka pa sve dalje do pred samu njegovu bolest prije smrti. On je vođio računa o svakoj pojedinoj zadrugi i brinuo za njezin rad i opstanak. Stalno je bio u vezi s vodećim ličnostima iz združnih uprava. Taj je cjelokupni zadrugarstveni rad angažirao u tolikoj mjeri, da je to bilo na očitu i nesumnjivo štetu njegovih ličnih materijalnih interesa. To je vrijedilo osobito za Gospodarsku

Ko sem pozneje onkraj to zgodno pripovedoval dr. Matko Laginju, se je sladko nasmejal, rekne »Ti si pa bliskun, Rizzi! si spravil v veliko zmagato«.

Leta 1917 — mislim, da je bilo maja meseca — je bil sklican državni zbor na Dunaju. Tudu sem zivel na Tirolskem in sem imel v rokah ravno važne podatke. Pod pretezo, da grem obiskat teško bolnega sina — vojaka v Ljubljano, mi je uspelo dobiti tridnevni dopust, in krenil sem v Ljubljano preko Dunaja. Javil sem se najprej pri dr. Matki Laginji, ki me je poslal k dr. J. Korošcu, ta pa k dr. J. Zerkavu, kateremu sem izročil marsikatero podatke. V pogovoru z dr. Matko Laginjno sem se prepričal, da je on v velikih skrbih radi našega naroda na Primorskem, toda, da ne obupuje.

*

Da je bil dr. Matko Laginja ne samo veliki prijatelj nego pravi brat Slovencev in Istri, ki jih je ravno tako ljubil kot svoje rojake Hrvate, ni treba še posebno spominjati.

Velikemu dobrotniku, ljubljencu našega naroda v Istri ob 10-letnici njegove smrti hvala in slava!

IIVO SANCIN

MOJI SPOMINI NA DR. LAGINJO

Ob desetletnoj smrti očeta Istre, dr. Matka Laginja je smatram za svoju bolnost, da se tek njegov skromni sudolovac od svoje prošlosti pripada u Istri od 1903 do njegove smrti, sposobnost u nekoliko vrslicama doživljajev, ki se ticelo njegovoga političnoga i gospodarskoga djelovanja.

Leta 1891 so bile v kmečkih občinah Istre volitve za državni zbor. Takrat je volilo vsakih 500 volilcev po enega volilnega moža, s fiducijarji, ki je potem direktno volil poslanca. Volilna borba je bila izredno živahna. Četrtega marca so bile volitve v Koprno, Porečju in Vodnjanu, kjer so s fiducijarji (zaupniki volilcev) oddajali svoje glasove. Naši računali so bili čisti; izvolili smo 103 zastopnike, naš protiniki pa 93. Toda nasprotniki so si pomagali na drug način — ovrkli so toliko naših glasov, kolikor jim je bilo potrebno do zmag. Nestrpnost me je 4. marca gnala v Koper. Bil sem tedaj dijak četrtega razreda na nemški gimnazij v Trstu. Prva učna ura je bila zgodovina, ki jo je poučeval sedaj pokojni prof. Jesenko. Toda tisti dan nisem mogel vzdržati v solj, neznanstvo me je milniko ven iz zrada; sem si pomagal z dljaško iznajdljivostjo. Iz nosa, se namahoma poudri kri, privabljena po moji pesti, moral sem domov. V resnici pa sem hitel na parobrod, ki je vozil v Koper. Prišel si tja, opazujem in gledam pred voščim, kako prihajajo in odhajajo s fiducijarji. Koperska gospoda se suče okoli njih, ali se naši ne dajo. Če me spomin ne vara, so le enega samega pridobili in to u večikim denarjem. V gostilni čakam na rezultat, miče pogrnjeno, pred vsakim sedežem na mizi cigareviržinke. Kmalu se prikažejo italijanski fiducijarji, med njimi nekateri naši zasledjenici v narodnih nosah u večikim uhanju, sedeva v družbi koperske gospode. Absolutna ruzica, zmagala smo u 93 glasovi proti 91. U večikim zboru Laginja, kotim se je, takoj na parobrod odrečen in zaslon rad prevaril u Trstive. U Trstu letim u školske Edinosti, ter napisem članke uperj u volitvah u Koprno.

Zavrečatele je povsed vsi Zaslava, ni samo naš, nego rad, taku žezu, namski in drug po pisali u večikim. Če je bilo naše Laginja, se je našim znano izven Istre, se je našim povsed govorilo u njem, vseski na Trstive, je bila živahna debata u avstrijskim parlamentu, kjer je imel. Strah, katekora dr Vitezic velik govor, tekem pisanega se dr. Vergotinu zabrus, u ocaraj: »Hait' s Maulel Konac je bil ta da je bil mandatar dr. Vergotinija razvajen, in verificiran mandat dr. Laginja. Nasprotna stranka je u tem doživela veliko blamažo.

*

Ko sem bil leta 1903 nameščen v Buzetu v Istri, mi je bila kmalu po prihodu dana prilika, da se osobno spoznajm z dr. Matko Laginjno.

Slabe gospodarske razmere našega naroda v Istri, njegova odvisnost od italijanskih trgovcev, gostilničarjev in odeluhov, so narod zasunili tudi u nacionalnem pogledu. U združništvu je naš Laginja videl njegovo gospodarsko in nacionalno rešitev. Na njegovo pobudo je bilo ustanovljenih mnogo združenj, ki so bile večinoma vse včlanjene pri »Združni zvezi«, oziroma pri »Zvezi slovenskih združenj u Ljubljani, ali pa pri Celjski zvezi. Kot odbornik »Združne zveze« je Laginja poleg župnika Graničja in moje malenkosti uveljavil svoje želje u prid istrskih združenj. Kot veliki prijatelj, pokojnoga dr. J. Kverka, apostola združništva, je u njegovo pomočjo resil marsikatero združenje. Lepo razvijajoče se združništvo u Istri je moralo dobiti nekakšno centralo u sami deželji, vsaj glede organizatornega dela. In res, leta 1908 se je ustanovila u Puli »Gospodarska zveza za Istro« pod predsedstvom dr. Matka Laginja. Koliko skrbi, koliko dela si je dr. Laginja nakopal u to ustanovitev. Ravno tedaj je nastopila denarna kriza in marsikatera naša združnja je zašla u težavnem položaju. Kdo bi našel vse njegove tozadevne prošnje, spomence, intervencije u Trstu, Ljubljani, na Dunaju? To je poglavlje zase, ki ga bo morala obdelati bolj večja roka kakor je moja.

Za časa svetovne vojne je padla na »Gospodarsko zvezo«, to se pravi na dr. Matka Laginja velika škoda za prehrano istrske prebivalstva. Zopet prošnje in intervencije na vse strani. In dosegel je marsikaj, gotovo več kot katerikoli drugi na njegovem mestu. V svojem poštvovalnem prizadevanju se je pogostoma obrnil do mene in me prosil in rotil za pomoč. Takrat sem bil namrečno na takšnem položaju, da sem mu lahko kolikor toliko ustregel. Kdo bi opisal prizore, ki so se takrat odvijavali po kranjskih in štajerskih postojah med našimi rojaki, ki so romali iz dolič otla doma, da dobijo prgišče moka, koruze ali fižola

Kot deželni poslanec sem imel priliko spoznati dr. Matka Laginja pri razpravah, debatah itd. kot zelo sposobnega, visoko izobraženega, trčno mislečega politika in spretnega govornika. Mirno je poslušal druge in ko se je — navadno kot zadnji — prijavil k besedi, je vedno znal uveljaviti svoje stališče. Mirno, brez potosa, z močnim argumenti je pobijal izvajanja naših nasprotnikov.

Po zabljučivi deželnega zbora leta 1910 je poslivala u Istri tako imenovana kompromisna komisija, v kateri je bilo po 5 Slovanov in Italijanov pod predsedstvom deželnega glavarja dr. Rizzi-ja. Seje so bile navadno precej burne — nič občudnega, saj niso hoteli nasprotiti u nobenem pogledu popustiti. Posebno hud je bil koperski poslanec dr. Benatti, nasprotio je bil naš Laginja najmirnejši. Raporave so bile često puste in skoro bi rekli brezplodne. Ob neki takšni priliki sem si domislil šalo, ki je dala selj dokaj komično noto. Preskrbim si smot, kako slišni pravim smotkam — »Regalija« , a polnjenih s slamo, in jih pošiljam med smotke, ki so bile na razlo-

lago na konferenčni mizi. Omeniti moram, da sva bila tako dr. Laginja kot jaz huda »cigararša«, tu pa tam si je privoščil smotko tudi dr. Zucconi in se kak italijanski poslanec. Ko je bila seja najbolj burna in so si prisotni skoraj vihalj rokave, sežem po smotki — pravi »Regalija«, dr. Laginja sledi mojemu vzledu, toda izbere si ene molja, kar uenkrat zasmeri po ognju. Vsi začno u viliati nosove: »Ma per bacco, puzza«. Nekje goji? Dr. Laginja vleče mirno dalje svoje smotko, zdajci pa živgne iz nje močan plamen — Laginja pritise smotko na pekelnic in pri tem izpade iz nje slama. V dvoran nastane hrup in ko vihar pomiri, očita dr. Laginja dr. J. Rizziju: »Ma signor capitano, Lei vuole avvelenarci... (G. glavar, Vi nas hočete zasstrupiti). Ravnije se velika debata o smotkah, o avstrijskih tobačnih tvornicah itd.; glavar bo takoj poslal pričožo na merodajno mesto. Jaz pa si dovoljno menam roke — po enouri delo o smotkah, se je seja mirno nadaljevala, seveda spet brez uspeha.

Dr. M. KAJIN

M. Laginja i zadrugarstvo

ISTARSKA POSUJILNICA U PULI — DJELO MATKA LAGINJE — PRVI MODERNI KREDITNI ZAVOD NA CIJELOM HRVATSKOM PODRUČJU

Kad spominjemo rad Matka Laginje ne smemo zaboraviti njegovo nastojanje oko stvaranja našeg zadrugarstva u Istri u najmodernijem, gospodarskom smislu. Taj je naš seljak bio nepostupna. Taj je njegov rad bio usmjeren u podizanje, izdavanje na prvu zadrugarstva.

Opač gospodarska kriza koja je zahvatila Evropu izmudru sedamdesete i osamdesete godine prošlogog stoljeća njezina je misao u Istri u su pogotovo izražena. U vrijeme u kojem su zemljoradničkim organizacijama i zadrugarstvima u Istri davno postala poseba za taj se istinski i opravdani interes nije mogo. U vrijeme u kojem se stalno u našim sredstvima vlada u čemu se nepostupna u pravu, u koja se naš seljak postepeno u nekakva politička i gospodarska vježba. Takavna. Predstavnik građanskog društva. Bilo je osnovano da se u tu radu prikaže i teško postojedje nego u drugim, sjevernim krajevima tadašnje Austrije. Uz krizu su nadošle često nerodne i razne elementarne nepogode, koje su redom, kroz čitav riz godina, gotovo u cijelosti uništavale prirod i onako loše i nerodne te slabo i primitivno obradjene zemlje. Sve je to medju našim seljastvom u Istri izazvalo teško stanje bijede i oskudice. Ljudi su formalno gladovali. Tako je samo mogao zaduživati se i pod najtežim uvjetima, samo da se domogne novca potrebnog za kupovanje najnužnijih živinskih namirnica. Tako je progvala neobuzdana livha tjerala od trgovaca i upoče od imućnijih ljudi, ponajviše iz gradova i gradica. Seljaci su svoje posjede opteretili s teškim dugovima koji su počeli da sve više gutaju jedno seljačko imanje za drugim. Tako bi to bilo išlo nemilosrdno dalje, jer seljak nije bio u stanju da udovoljava teškim zajmovnim obvezama. On je uz nezmatne prihode sveg malog, zapuštene i primitivno obradivog posjeda, koji su se slijedećih godina znatno smanjili te spal gotovo na ništicu uslijed filoksera, teško pokrivao i najelemenarnije potrebe ishrane, a kamo li da još otplačuje livharske dugove.

U to najteže vrijeme pada i početak rada Dra Laginja. Kao seljački sin, on je dobro razumio nevolju svojih suнародnjaka te uvidjao da treba našlije-katome, inače će naš življati biti osudjen na najvećomajnu gospodarsku propast, a time i na potpunu odvisnost od gradskog pučanstva. Potaknut primjerima i već polučnim uspjehima u tadašnjoj Gorickoj, Kranjskoj i štajerskoj medju Slovincima, shvatio je da se istarskom seoskom pučanstvu može trajno i stvarno pomoći samo solidno i ispravno organiziranim zadrugarstvom.

Dao se neumorno na rad u tom smislu. U tom su mu nastojanju bili suradnicima pok. braća Dinko i Mate Trinjatići, pok. školski nadzornik Fran Matjejić, neki svijetliji seoski svećenici i gotovo svi inače tada vrlo malobrojni naši seoski učitelji.

Kraj pomanjkanja pismenih, dovoljno svjesnih i stručno spremnih radnika potrebnih za vođenje zadruga, rad oko njihovog osnivanja išao je u početku dosta sporo. Ali je ipak prva od njih osnovana već devadesetih godina prošlog stoljeća, tj. preko 20 godina pred osnutak upoče prve zadruge

na području tada nje Hrvatske i Slavonije. Bilo je to Istarska posujilnica u Puli, koju možemo smatrati upoče prvom modernom kreditnom zadrugom na cijelom području koje obitavaju Hrvati. Njoj su u razmjerno kratko vrijeme slijedile zadruge u Voloskom, Koprno, Podgradu, Buzetu, Berseču, Veprinču, Zmijnu, Bernu, Marčezgama, Dekanima, Barbanu, pa na otoku Lošinj i Cresu i po drugim mjestima Istarskoga kopna, a osobito na otoku Krku, gdje su se te stare zadruge održale sve do današnjeg dana. Oko godine 1903 tj. u vrijeme kad je u Hrvatskoj osnovana prva združnja, bio je već gotovo potpuno izgrađen sistem kreditnih zadruga namijenjenih potrebama hrvatskih i slovenskih seljaka na području tada nje pokrajine Istre.

U nastavku rada na širenju zadrugarstva u Istri radilo se poslije 1903 u pogledu kreditnog zadrugarstva većinom samo na jačanju već postojećih zadruga, dok je novih osnovano vrlo malo. Njih je već u glavnom bilo dosta, jer se u svakom većem središtu nalazila po jedna. Do tada bile su sve istarske zadruge u pogledu zadruga organizacije odvisne od zadrughih saveza u Ljubljani i Celju. Dr. Laginja radio je sada na tome, da se one međusobno bliže povežu u jednu vlastitu središnju organizaciju. To je i učinjeno, te je osnovana »Gospodarska zveza za Istru«. Ona je preuzela na sebe sav propagandni rad zadrugarstva i zadrughu nabavu raznih potreština, a djelomice i rad na reviziji učinjenih zadruga. Novčano je poslovanje i dalje ostalo na slovenskim zadrughim savezima. Poslije osnutka Gospodarske zveze počelo se intenzivnije raditi i na širenju nekreditnog zadrugarstva, osobito nabavljajućeg. Uz već postojeću i jaku mljekarsku zadruhu u Hrušici kod Podgrada, osnovane su prve takve zadruge u Bernu i na Lindaru, a javili su se i prvi počeci vinarških zadruga u Baderni i Buzetu, gdje su još prije svjetskog rata postojali zadrughi podrumi u gospodarsko društvo kao zadruga.

Istarsko zadrugarstvo upoče kao i Gospodarska zveza za Istru u Puli i razvijalo se u normalnom toku početka svjetskog rata. Kad je 1915 Pula evakuirana, otišla je i Gospodarska zveza, te se sklonila u Volosko, dok je odmah poslije rata, uslijed novih prilika koje su nastale sa talijanske okupacije, posvema prestala radom. Tako su istarske zadruge ostale bez svake više organizacije, bez svojih saveza. To je trajalo sve do druge polovice g. 1921. Kad je u Trstu osnovana Zadrughna zveza, ponajviše baš za potrebe Istarskih zadruga i ne bez poticaja i nastojanja pok. Dra Laginja.

Njegov je rad na zadrugarstvu bio intenzivan i poštvovan od samog početka pa sve dalje do pred samu njegovu bolest prije smrti. On je vodio računa o svakoj pojedinoj zadrugi i brinu se za njezin rad i opstanak. Stalno je bio u vezi s vodećim ličnostima iz zadrughih uprava. Taj ga je otkrjepil za društveni rad, a znao je koliko muči da njegovo života neograničeno ljubavi i povjerenjem, a otplačuje mu ga još i danas, nališene i nadoštinu dobrim spomenom i zahvalnošću.

Ko sem poznje onkrat to zadrugo pripovedoval dr. J. Laginju, se je sladko nasmejaj, rekao: »Ti si pa birkin, ti izliš si spravil u veliko zadrugo.«

Leta 1917 — mladim, da je bilo maja meseca — je bil sklican državni zbor na Dunaju. Tedaj sem zavel na Tirolskem in sem imel v rokah razne važne podatke. Pod pretezo, da grem obiskat koliko bolnega sina — vojaka u Ljutomeru, mi je uspelo dobiti tridnevni dopust, in krenil sem u Ljutomer preko Dunaja. Javil sem se najprije pri dr. J. Laginju, ki me je poslal k dr. J. Koroscu, ta pa k dr. J. Zrjavju, kateremu sem izročil marsikatero podatke. V ponovoru z dr. J. Matko Laginjno sem se praptil, da je on u velikih skrbeh radi našega naroda na Primorskem, toda, da ne obupaje.

Da je bil dr. Matko Laginja ne samo veliki prijatelj nego pravi brat Slovincem u Istri, ki jih je ravno tako ljubil kot svoje rojake Hrvate, ni treba se posebej spominjati.

Velikemu dobrotniku, ljubljencu naše države u Istri ob 10-letnici njegove smrti hvala in slava!

Dr. ŠIME ŽUŽIĆ

„ZA NAROD SVE - ZA SEBE NIŠTA“

TRI SUSRETA S MATKOM LAGINJOM

Imao sam na žalost samo tri puta u životu čast, da se susretam s Matkom Laginjom, — za pravo treći put samo pismeno, — ali ovo mi je bilo dovoljno, da neposredno upoznam veličnu njegovog srca i duše, dubinu osjećanja za našeg malog čovjeka, hrvatskog seljaka u Istri, radnika i djaka, a naročito svu odanost i ljubav, koju je istarski seljak izkazivao ovom narodnom vodji.

Prvi put bilo je to u Pazinu negdje godine 1907.

Sazvana je bila velika javna skupština Hrvata širom Istre u Pazinu. Glazbe odzvanjahu gradom dan i noć kroz dva dana. Skupilo se u gradu oko deset hiljada Hrvata. Svako veće selo od Poreča do Učke i od Trsta do Pule bilo je tu zastupano.

Kao gimnazijalac otišao sam također na skupštinu pred općinsku vijećnicu. S balkona vijećnice govore narodu sad jedan, sad drugi istarski prvak. Govori i Dr. Ribar iz Trsta, govore i prof. Matko Mandić i prof. Vjekoslav Spinčić, naši narodni zastupnici. U svojim govorima svi se oni bave više pitanjima općenite naravi, više politikom, koja je tada većma zanimala gradsko nego seosko stanovništvo. Dr. Matko Laginja govori o potrebama hrvatskog seljštva, o školama, kojih nema, i gospodarskom podizanju sela, o istarskim poslušnicima i drugim seljačkim gospodarskim zadružama, o budućnosti hrvatske svijesti po selima, o potrebi sloge i samopouzdanja na selu. Nije poželjno tako frenetičan aplaus kao drugi govornici jer su većinom pjeskili građanima, inteligenciji, dok su seljaci samo tiho slušali sve govornike podjednako, bez pjeskanja. No pod večer prigodom razlaza i odlaska na kolodvor seljaci su spontano ispregli konje ispred kočije Matka Laginje i odvezli ga sami u kočiji na kolodvor od »Hrvatskog doma«. Primitivan hrvatski istarski seljak nije znao na drugi način pokazati, koliko voli svog narodnog vodju, i koliko su ga se dojmile riječi, koje je tog dana od njega čuo na skupštini.

Drugi put sam se našao već kao sveučilištarac s Matkom Laginjom u njegovoj odvjetničkoj pisarni u Puli. Tražio sam namještenje. Kud ću nego k njemu, kao i svi drugi Istrani, kad su što trebali? Rasplivao se za pojedine poznatije seljake u mom kraju, o gospodarskim i školskim prilikama. Stao je odmah tražiti za mene kakvo odgovarajuće namještenje u Puli i našao mi je kancelarijsko mjesto uz 35 forinti mjesečne plaće no bio je uvjet, da najprije vide moj rukopis, jer se onda još većinom plaćalo rukom. Rukopis je bila moja najslabija strana. Na pokusu s rukopisom propalo je moje namještenje u Puli. Lijepo sam se zahvalio Dru Laginji na njegovom zauzimanju i vratio kući noseći

poruke i pozdrave njegovim i svojim znalcima u mom rodnom kraju.

Još i treći slučaj.
Pod konac godine 1920. dobijem u Tuzlu najednom pismo iz Zagreba s utisnutim »Ban Hrvatske i Slavonije«. Kakav je to službeni akt, mislim, dok nijesam pročitao, o čemu se radi. Nije bilo ništa službeno. Dr. Matko Laginja, ban Hrvatske, obraća se na mene, tada odvjetničkog pripravnika, s molbom, da se poplitam za njegovog daljnjeg bratučeta, siromaška, koji radi kao obični stolarski radnik i istarski begunac u ugljenokopu u Krcel kod Tuzle, te da mu uručim malu pomoć od 200 kruna, koju mu šalje preko mene. Otišao sam odmah sa ženom tom radniku. Bilo je nešto bolestan i vrlo slabo plaćen, premda inače veoma sposoban, pa mu je pomoć vrlo dobro došla. Rekao mi je, da bi bio volio, kad bi mu stric bio poslao kakvo staro ponošeno odijelo, jer da ga je molio za odijelo, a ne za novac. Stric da mu je međutim odgovorio da nema na žalost ponošenih odijela. Koga bi mu mogla poslužiti, jer da svoja odijela sam istrošio tako, da više nisu za nošenje.
Svom rođaku u radniku preporuča ban Hrvatske, nek se ne žuri kući u Is-

tru, kamo nas starina mla sve zove, jer je njihov rodni kraj baš na medji kao za lant zaposjednut. On će već sam javiti njegovima kod kuće, gdje se nalazi. Preporuča mu ujedno, da ne zaboravi da mu je rodno ime Laginja i da to ime čuva u poštenju i dobru glasu.

Koliki bi od onih na vlasti bili okljevali, da na temelju svoje moći i položaja ne stvore svom rođaku, udoban i bezbrižan život na račun općitosti ili na štetu pozvanijih i sposobnijih, a kamo li da gledaju bespomoćno, da njihov rod oskudjeva u odijelu. Matko Laginja bio je čovjek sasvim drugog sja. ljudi: čim viši, čim skupulozniji, siromašniji. Kao banu Hrvatske njemu doista nije bilo teško naći, sve u zakon- i besprikrnoj formi, svom inače sposobnom rođaku radniku koji položaj. Ali ne, Matko Laginja, narodni ban Hrvatske, istarski seljački sin, ne će protekacije, znade ne samo za pisane zakone, nego imade i svoju strogu savjest, koja mu veli, da ga narod nije postavio na onaj položaj, koji zauzima, da pomaže i bogati sebi i svoje, nego da pomaže svom narodu.
Za narod sve, za sebe ništa, to je bila njegova životna lozinka.

BAN HRVATSKE I SLAVONIJE

Dragi doktore
Jucer sam primio pismo iz Tuzle od nekoga seljaka Laginje iz Klane u Istri
Zagreb 8. XII. 1920.

Jos recite Janju Laginji
neka znade koji mu je rodno ime i neka ga čuva u poštenju i dobru glasu!

Ulomak iz jednog pisma, što ga je Laginja pisao Dru. Žužiću

ERNEST RADETIĆ

LAGINJA I ZAPADNA ISTRA

DA SE UPOTPUNI LIK MATKA LAGINJE

Kad bi danas ma koga Istranina, Hrvata, koji je prešao četrdesetu, upitali ima li kakvu uspomenu na Matka Laginju, uvjeren sam da bi svatko znao o njemu nešto reći.

Jer Matko Laginja poznavao je, tako reći, svakoga našeg čovjeka u Istri, kao što je i svaki naš čovjek, bio on radnik, seljak ili intelektualac, poznavao njega i došao u životu sigurno barem jedanput s njime u lični doticaj.

Ja sam ga prvi put vidio kad mi je bilo dvanaest godina. To je bilo 1912 u Tinjanu prigodom proslave 100-godišnjice rođenja biskupa Jurja Dobrile, no čuo sam o njemu davno prije. Kod nas na Poreštini, naime, pojam Hrvatska i narodnosti bio je s imenom Laginjinim tako tijesno povezan, da se jedno bez drugoga nije dalo ni zamisliti, jer nijedan drugi narodni prvak nije uspio steći u Vlasiji toliku ljubav i bezgraničnu privrženost kao Mate Laginja. Spinčić je jedne godine proveo u Baderni cijelu jeanu zimu kod tadašnjeg našeg župnika. Zuccen je dugo vremena bio odvjetnik u Poreču, ali Vlasija, kad je trebala savjeta i pomoći išla je ipak samo barba Matu u Pulu. Bezgraničnije je bilo povjerenje zapadne Istre baš u Laginju.

Mnogo godina kasnije pričao mi je Laginja, kako mu je rad ispočetka bio baš na Poreštini najteži. Ljudi su ga dočekivali s velikim nepovjerenjem kao »Kranjca« i trebalo mu je — reče — mnogo progutati, dok mu je zapušteni, iskoristivani i nacionalno potpunoma neosvijestljeni Vlah, pristupio iskreno i otvoreno. Ali je zato i on za gospodarski i nacionalni preporod za-

padne Istre učinio zaista vanredno mnogo.

Vidio sam ga dakle prviput 1912 u Tinjanu. I tada sam upoznao što je Laginja bio narodu. Na tribunal pred Defarovom kućom izredali su se na tinjanskom trgu mnogi govornici. Bilo je klicanja i odobravanja svakome. No kad se pojavio Laginja oduševljenje je nastrknilo sve, što sam ikada u životu vidio. Na mene, malog jedva probuđenog dječaka, napravilo je to veličanstveni utisak. I ja se danas, skoro 30 godina nakon toga sjećam skoro cijelog njegovog govora. I da mi prostor dopušta, mogao bih ga na pamet ponoviti.

To nije nerazumljivo: zamislite seljačko dijete, maloga Vlahu, koji prvi put gleda licem u lice legendarnog Matu, o kom je sva Vlasija govorila o Bogu. A on k tome u svom govoru spominje pred-ovolikim mnoštvom čak i moje rodno mjesto!

S koliko zanosa smo, i vjere, gledali onda u bolju budućnost naroda našeg u Istri!

Osam godina kasnije vidio sam ga po drugi put. U Zagrebu. Ilicom je proslavio nepregledna povorka naroda s lampionima u ruci. Bila je večer. Rijeka je mnoštva valjala uzbrdo Dugom ulicom. Historijski Markov trg bio je najblen glavama. Zagreb je došao da pozdravi novoga bana. Klicalo se, pjevalo, oduševljenje je raslo. U to se na prozoru banskih dvora pojavio on. Stari naš, dobar barba Mate. Ban Hrvatske, Slavonije i Medjumurja. Urnebes. Delirij oduševljenja.

Nikad kao u tom času nijesam toliko požalio, što ga sada njegovi Vlahi ne mogu vidjeti: da im progovori o prošora drevnih banskih dvora, sa stolice slavnih hrvatskih banova.

Nije više bio ban. Zadržao si je tek mlcu sobicu u Odjelu za bogostovlje i nastavu. Došao sam k njemu.

Poznavao me je — reče — po čuve-nju. Zivo se zanimao za moje rodno mjesto. Poznavao mi je i oca i majku, a znao je i gdje mi kuća stoji: sućelice zadruzi, koju je on stvorio. I za sve susjede se je zanimao. Svakog je seljaka poznavao. Ovo njegovo zalaganje u detalje neobično me obradovalo.

Tom mi je prilikom ispričao i jedan detalj iz svojih mladih dana, koji je jamačno nepoznat, pa neće biti na odmet, ako ga iznesem.

Koji je bio povod, da se je Laginja bacio na praktičnu, ekonomsku stranu političke organizacije hrvatskoga naroda u Istri? Na politiku sitnoga rada, od kojeg ima narod najneposrednije koristi.

— Bilo je to na tadašnjoj hrvatskoj gimnaziji na Rijcel. Laginja je bio u VII. razredu. Mnogo se učilo — pričao je Laginja, — mnogo skandiralo grčke i rimske klasike, vještinom koja je zadivljavala. Učilo se povijest Asira, Babilonaca, Indijaca i Egipćana, Grka i Rimljana i sve detalje svih mogućih ratova.

Jednoga dana došao im je iz Zagreba za profesora Tade Smičikisa. Divio se čovjek njihovu znanju. Međutim u razgovoru o babilonskim opekama, egipatskim papirusima i grčkim pergama-

nama nabaci pitanje: od čega i kako se prolizvodi papir na kom danas mi pišemo?

Tajac! Ni jedan djak ne samo u VII razredu, nego ni u cijeloj gimnaziji nije znao porijetlo i proceduru proizvodnje papira, tog svakodnevnog i prijeko potrebnog alata svakog pismenog čovjeka. A da ironija bude još veća, tek stotinjak koraka od gimnazije dimila se najveća tvornica papira u monarhiji Smith & Meynier.

I već sutradan pokojni je Tade odveo djake u tvornicu i pokazao im način proizvodnje. Mnogo se od tada govorilo u škol i potrebi praktičnog rada za narod i kako u životu sve znanje, sva mudrost, ništa ne znači, ako ih se praktično ne provodi u djelo.

I zaista kada čovjek prati kasniji rad Laginje, vidit će da su riječi Tade Smičikisa pale u ovom slučaju na plodno tlo. Rečeni u Laginjinim basnama i pjesmama pokazuju tu tendenciju. A tako i sav njegov kasniji rad ne polju gospodarske emancipacije hrvatskoga seljaka u Istri.

U nizu drugih detalja iz Laginjinia života možda nije loše da se i to zabilježi.

Još je bilo susreta s barba Matom, no kad bi svatko sve svoje susrete s njime zabilježio izlazio bi, istina, lik barba Matin u potpunju svojoj veličanstvenosti, ali bi i knjižurina bila preglema.

Bio sam pokrenuo »Istru«. Zamolio sam ga, da mi nešto napiše za prvi broj, kako su to učinili Spinčić, Trinajstić i drugi. On je ležao bolestan. Poručio mi je, da mi šalje svoj očinski blagoslov, ali da pisati više ne može.

Međutim tek što se malo pridigao eto ga k meni. Bilo je već uvече kasno, nekako poslije 8 sati. Redakcija je bila u mom stanu u Boškovićevoj 20, no na vratima stana nije bilo nikakve tablice.

Barba Mate je došao u kuću, u pratnji svog nećaka, i uputio se ravno u podrum. Tapkali oni po podrumskim hodnicima, dok se nijesu namjerili na kućepaziteljku, koja ih je uputila, da nekakav Istranin stanuje gore a ne u podrumu. I došao je k meni, čudeći se nemalo.

Dobraš narba, skroman kao uvijek, bio je uvjeren, da sve što je istarsko mora biti skromno i siromašno. Nije mogao zamisliti, da bi jedan istarski list mogao imati svoje prostorije drugdje nego u kakvom podrumu.

Nije dugo potrajalo i ja sam ga vidio posljednji put. Na odru! Što se je zbilavalo onih dana u duši svih nas, ne bih mogao reći. Svatko od nas to oostalom i sam zna.

Koracno sam u nepreglednoj povorci i plakao cijelo vrijeme poput svih ostalih Istrana, kao malo djeteta. Osjećali smo, da je umro veliki Istranin, kakvi se radjaju možda jedamput svakih 100 godina.

NAŠ DOBRI „BARBA MATE“

Bio sam tada — iako nešto stariji dječak — u pripranom razredu za sjemečicu gimnaziju u Puli. Pokojni moj oca došao je u Pulu po nekome svome poslu kod dra Laginje te je i mene poznao sa sobom. U predobliju odvjetničke pisarne čekalo je više ljudi, ponajviše seljaci iz okolice Pule a i iz daljnjih krajeva, kako sam razabrao već tada po nošnji i govoru našega svijeta.

U radnu sobu ulazili su po jedan ili dva čovjeka. Već je bilo podne davno prošlo, a još je mnogo svijeta čekalo u predobliju. Kao znatiželjan momčić promatrao sam svo oko sebe, slušao razgovore naših ljudi. Razabrao sam, da ovaj naš svijet goji osobito poštovanje prema dru Laginji zbog njegova poštenja i ljubav zbog njegove dobrote. Cuo sam riječi »naš dobri«, »naš dični barba Mate«. Nisam još te nikada do tada vidio Laginje. Stvorio sam si u mašti pod utjecajem onoga što sam čuo nekou posebnu sliku o njemu.

Vrata se otvore. Vidim čovjeka malena stasa, četrdesetih godina. Prijazno lice nosi malu bradiću. Kriz ocale — zlatom optočene, — gledaju male dobrohotne oči. Čujem ugodan glas: »Dragi ljudi! Podne je već prošlo. Treba da se okrepimo. U dva sata nastaviti ćemo. Prisutni svijet okupi se oko Laginje. Nelko bi rado, da upita štogod o svojoj već predanoj stvari, drugi vale, da imaju hitnu stvar. Sve strpljivo, ljubavno — iako ozbiljno — sluša »naš barba Mate«.

Moj oca, koji također nije došao na red te je latio poštoje vratiti se, ode u društvu s dva naša čovjeka iz Vodnjanih. Vani je bilo zihavno — meso i kumpi po dijelku. Oca me pozve u sećioncu. U jednome svome znanju za Pačinišću. U gostinju sjeđeli smo za stolom s nekim ljudima iz Poreštine. Pripravljali su oni, kako su stradali zbog svog narodnog rada. »Lipo nam je govorila naš dični barba Mate, lipo nas je uputio. Sve će dobro biti. Za takva čovjeka pošti bi u oganj, ako triba«.

Bio sam tada nezrelit dvanaestogodišnji dječak, ali sam u duši osjetio da poštenje, dobrotu, ljubav znače najveću vrijednost za čovjeka, za narod.

I kasnije sam, kao odrasli čovjek imao prigode, da dođem u doticaj s Laginjom. Njegova plemenitost, njegova poštovanje i nesebičnost — a i siromaština, — upućivale su čovjeka dobre volje, kakav valja da bude idealni narodni radnik.

M. Laginja ostavio nom je bogatu baštinu plodnog idealizma. Prof. S. S.

Matko Laginja — književnik

Fragmenti njegova literarnoga rada

Mežnar u Istarskom selu B.

(Odlomak iz Laginjinih »Istarskih pričica«, koje su izlazile u zagrebačkom »Vencu«.)

Ljep je to zanaat biti zvonar u istarskom selu B. Zvonar, mežnar, požup, nonzolo, sakristan, sve su to njegova imena. On je plemić kao i Španjolac, koji je u graničara tražio konak vieću mu, da je: Don Rodrigo Murciados Marquis de Duero Cuancho Grand de la Espana, a graničar povikao iz ognjišta, da nema mjesta za tolike.

Da, ljudi moji, lepo je biti mežnar u selu B. i u svakom manjem selu, gdje se još nije ugnjezdilo jakobinstvo, to će reći, gdje još ima čeljadi. Koj bezuvjetno vjeruju u sve, što zvonar pripovjeda.

Tu kako i neki vjeronalci kad jedini on znade »plovati« naći u silnih knjižurinah »vanjelje i pištulu« i druge molitve; on se razumije u praksi! bolje od ikoga dapače oštrom kritikom često udari na željeznoga pjevca, koj vrti se oko osi na vrh crkvenoga zvonika pokazuje, koji će vjetar puhati. Mežnar znade mudro reći: peteh kaže jugo, od mora bura okrenuti. I zblijja za koji dan popuše bura i djevojčice žalobno pjevaju:

*Bura puše, da bi iugo bilo,
Po jugu bim drugu poždravilo!*

U župana visi velika ura pozidnica. Lice joj začadeno, crno kao mumiji. Konopi, na kojih batovi vise, debeli. Sad propuh, sad vlaga neda, da županova ura dobro ide. A šteta je da stoji, jer crkvene još nemaju i susjedi su se dobro priučili na ovu. Što velju susjedi, cijelo selo... Kad zabrenči dvanaest, tko ju prvi čuje, bježi zvoniti podne, osobito, ako su gospodin plovani kamo otišli. Šteta, da takov regulator svih djelovanja Evinih sinova stoji mirno, nepomično. Al kamo s urom? Na Rieku? u Trst? Bože sačuvaj; neće one gradske varalice popraviti kako treba. A Solari u Pazinu, koj je krasno popravljao ure od davna je jur pošto bogu na račun. U Kranjskoj ima dobrih urara, al je Kranjska daleko. Još ostaje jedino ufanje — mežnar.

Dodje mežnar, izvadi uru dostojanstveno sa stiene i nosi ju kući sa svimi batovi. Očisti uri lice, izriba joj nos, poravna kazala, što su djeca iskrivila, izbrise stare rimske brojeve i piše arabske, ili kako bi on rekao »hrvatske numerice«, koje svi poznaju. Što zato, da mu brojka 6 dodje na šest i pol. To je malenkost. Ta glavno je našim seljakom, da ura lepo glasovito zabrenči svako toliko po jednu uru više.

Poslije te operacije, nastavi ju na zid, podloži ju zagvozdičcem, da ravno stoji, naravna konope, opuše kolešca, namaže ih gustim uljem iz lužernice, sa starim kokošjim perom i pazi i proučuje...

Za nekoliko dana evo ure opet na županovu zidu. Na konopih ne vise samo batovi. Malih bata je nestalo, debeli uzli pokazuju mjesto, gdje bijahu mali bati; a veći imaju uza se po komad čavla, podkove, pet šest lotih starinske mjere i kojekakvih ostanaka iz boljih vremena. Ura ide na dlaku i mežnar baš po njoj podne zvoni, da dokaže, kako ura pravo ide.

Bili su kišoviti dani. Konopi se napili vlage cureće iz zida, prah, vlaga i čadje u kolešcih ure učinile su mixtum compositum, od koga mora da sustane i županova ura. Mežnar malo očisti i poveća težinu batova, pak mora, da se okreće!

Alli da, pripovjedajte vi to komu u selu B. Bit ćete Jakobini, jer nevjerojatno, da je u našega zvonara viša inteligencija.

Treba li Vam komu nabiti kabao ili golidicu, složiti buricu, u kojoj se težakom nosi jesti, još jedan obruč postaviti na kadu za mršno, treba li razadniti i opet podniti bačvu, hoćete li podrezati utore nna čabru za zelje — sve

će Vam to mežnar učiniti, jer on ima k tomu sve sprave i pokojni mu je otac i djed i pradjed bio mežnar i otac je sina učio. Jeli vam se na škrinjici ključanica pokvarila, jeli vam se pero na ključu smrnilo, popraviti će mežnar. U tom selu od 30 kuća zvonarov stan je jedina radionica, tamo ima što zanata. U njegovom se domu naše selo diže iz poljodjelskoga u obrtni stadium.

Malleu, što je oteu nosila obfud u dolac, ujede zmijsa! Sve se sieti, da ju tješi i veži nogu, traži kamen, na koj je onaj čas stala, te pritišči na ujedinu. Sve ništa nepomaže. Treba skočiti po mežnara. On ima lapš, on će raspisati.

Krava na jedanput izgubi mlieko. Nije drugo, nego ju je tko urekao. Uročina je. Treba poći po mežnara, da na vratih staje načini mudro slovo ili salamunski križ. Onda neće nikakova pogan u štalu i rijavka će opet imati mlieka.

Treba li kakovu poslu bezprikornu svjedoka? Eto zvonara, koj se uvijek bavi božjim stvar, te si neće ogriješiti duše.

Alli sve je to ništa! To su stvari ovoga svijeta, radi tih umjeća naši ljudj samo rado imaju zvonara; ali je drugi razlog, zašto ga poštuju, zašto ga nekud strahom gledaju.

To su religiozna čuvstva.

Zvonar je svim »kume«, jer je pri krstu i pri ženitbe uvijek u crkvi. On pomaže diete umakati u ledenu vodu toplom onom vjerom, kojoj još nitko nahudio nije. On ravna mladoženje i nevjestice. On pred ljudmi pri vazmenoj izpovjedi na glas moli »Izpovjedam se bogu svemogućem«, pa tako birokratičnim tonom, kao da bi ti rekao: Il se imaš pokajati, il će metla rabiti. On znade i latinski. Da ga čujete kako brzo izmoli »confiteors« na pristupu mise. To vam ide kao po loju. On smije u crkvi na glas govoriti, kad je potreba; a kada pobira »lmozinu« pak vidi da je tko zadremao, onda mu samo škrabicom potrese po glavi, i žig vječne sramote stoji na onom čeljadetu!

Još je tamno! Treći pjetli pjevaju i samo na daleku istoku vidiš kako se obzorje počelo razsvjetljivati; dani se, zora puka. Tko će tu dobu sam u crkvi, u onu mrtvu tišinu, kamo zalaze samo prevarene i nesretne duše, jer nemare za društvo, jer na glas mole, i sam bog jih čuje, dobiti bog, koga se mnogi ljudi tek u nevolji spomenu. Ide zvonar i zavrzni »juternjice«, »sveto jutro« »zdravo Mariju«. Budni gospodari, tko u posteljah, tko na ognjištih, boga mole; zvonar jih je opomenuo. Brda i doline buče od stricla i gro-

movu, crne oblačine nebo kriju, samo se je nad onu okolicu spustio bijel oblak kao velika siva ponjava. Bit će tuče (grada). Zvonar bježi u crkvu, zavzoni na oblake mutno, turobno, kako samo on znade. U bližnjem selu više nezvone, jer je pogibeljno, pak »su tu miadi pop zabranili«. Oblaci se raznesu, nebo se razvedri, blag sunce nad selo trakovne upre kao da bi htjele reći: što se bojite vi malovjerci, to onaj, koj je gromove slao, držao je isto doba mene u ruci, mene svoje diete, početnika i uzdržatelja života! — Seljani hvale Boga i blagosivlju mežnarovu ruku.

Zapne se razgovor o pokojnom gospodaru Marku. Davno je, što je umro. Mežnar govori: »Bio je čovjek bog mu se duši smiluj; ja sam mu pozvonio!« To će reći: Ja sam već trideset godina zvonar. Ja pratim ljude na onaj svijet. — Mežnar znade i mnoge poslovice i čita požebozne knjige i mudro govori. On neće reći pred djecom: »Zvanka je rođila«, nego: »Bome kuma Zvanka su išli, glas mole, i sam bog Zvanka su se hvala bogu razprtille. Kad i on umre, ostaj će za dugo u spomenu svojih domorodaca i mnogo krat čuti će se: Pokojni mežnar bio bi rekao tako i tako! Kada ti Bog nije dao bolje sreće, vjeruj brate, da je najljepše biti zvonar u Istarskom selu B.

LAGINJINE BASNE

NA MIŠJEM ZBORU

Sastale se mišje glave u gospodске sbore,
Jer ih mačke ljuto dave, da se dogovore,
Kako bi se obranili suvražniku svomu
I još drugo poživilu na svetu ovomu.
Jedan stari miš ustane, govorići začu,
(Svih od britkih suza gane, sva skupščina plače):
— Na noge se, dezo moja, miševi junaci,
Nije mira ni pokoja, dokle staroj maci
Neskažemo, da smo živi, da se branit znamo.
Moji vlasni već su sivi, poslušajte samo:
Nije prošlo jednog dana, poštenja mi moga,
da ni mačka ovog stana ubila nam koga.
Ja izgubih dična sina i kćer jedinicu,
Ona će nam sotonina svu poklati dicu.
Da se tomu obranimo, ne budite gljubi,
Zvono za vrat privežimo staroj pepeljubi;
Pak ćemo ju vazda čuti, kada blizu bude,
I moć ćemo pobeognuti od nevolje hude. —
— Bog te živi, starče stari! — družina zacika:
— Ti si, koji za nas maril — svuda nastaj vika
Al kada je činit bilo, što su odlučili,
Svaki čuva svoje tijlo, neće priti sili;
Pak jednoga noga holi, a drugoga glava,
A tko sebi još najvoli, u kutlicu spava.
Ni sad mačka okol vrata zvonca još nenosi,
Nego mirno miše hvata i glave jim kosi.

*Tako mnogi čovek ludi praznu slamu nlati,
Vi ako ste pravi ljudi, poslušajte, Hrvati.*

Ova i ostale basne uzete su iz Laginjine knjižice, koja je izašla u Kraljevici godine 1876. — ali je 24-godišnji autor ostao anonimn. Objavljujemo ih ne dirajući ni u jezik ni u pravopis — tek su naslovi od nas. (Ur.)

OCU NAŠEG MALOG PUKA

Dr. Matku Laginji o desetgodišnjici smrti

Deset dugih ljeta već Te zemlja krije
I prolaze dani sve crni i sivi,
I nevolja teška Tvoju braću bije,
Al u zemlji Tvojoj Duh Tvoj dalje živi.

I za dana tmurnih i za gluhih noći
Kao priča neka modra iz daleka:
Jadnom rodu kaže da će zora doći...
I narod se nada, vjeruje i čeka.

Tvoje moćno sjeme ne može da gine
Proliću se nada i još suncu jaku,
Jednom će ko Feniks da se k nebu vine
I biti će konac i jadu i mraku.

Spavaj, Oče, tih — rod Ti kaže cijeli —
U kućice male kad se sreća vraf, i
Kad zaore zvona sa crkvice bijeli!
Na pir nove sreće i Tebe će zvati!

SPLIT, u ožujku 1940.

RIKARD KATALINIĆ - JERETOV

Kako koga učiš...

Tužilo je lopova Pavlihu
Da je janje ukrado na tihu,
Dat će morat štogod najdu mesa,
I još morda vrazjeg imet plesa.
Išče Pave vokata Zaneta,
Da ga pita pametnoga sveća,
Kako bi se obranio sudu;
Pak će dobro platit mu na trudu.
Šjor Zaneto govori mu tiho:
— Lahko za to, moj Brate Pavliho!
Kada sudac na tebe nasrne,
Ti neredi ni bele ni črne,
Nego gledaj zapanjeno gluho,
Šviči, mrmliji, češi se za uho;
Pak te reći: čeljade je nemo,
Po zakonu sudit ga nesmemo, —
A za tuda mi mesa pol prinesi,
Ako ništa cvancike u kesu. —
Sve Pavliha lepo učinio,
Kako mu je dohtar govorio;
Sud ga sudi — niš mu se nemože,
Prišlo mu je, očuvaj nas bože. —
Kučić šeće slobodan Pavliha,
Govori mu šjor Zaneto s tiha,
Neka k njemu z mesom se navrne;
Al Pavliha ni bele ni črne,
Nego gleda zapanjeno gluho,
Šviče, mrmlije, češe se za uho...
Nemore zlo seme dobra ploda dati.
Kako koga učiš, onako će znati.

Mrkodin vučina

Gorom šeće stari Turko psina,
Susretnje ga Mrkodin vučina.
Turko vuku tiho progovori:
— Čuješ, brate, vi ste vuci nori,
Van ne smete iz gore zelene,
Tu kukate, tu vam mladost vene.
Iz kože vas goni svako pseto,
Mršavi ste, kako gladno leto.
A ja lepo prebivam u selu,
Svi mi ljudi počast kažu velu.
Kad gospodar za stolom blaguje,
Što ostane, meni namenuje.
A kad pridu gospoda i gosti,
Onda brade svega imam dosti.
Uprav sad mi meštar kuću zida,
Moć ću spavat od vida do vida. —
Vuk se s pasom odputi u selo,
Jer bi mu se bolje živit htelo,
Al kad bliže približi se bratu,
Zapazi mu kolobar na vratu;
— Što ti f' ovo preko vrata kolo? —
— Tu me svežu, da ne grem okolo. —
— Aja borme Turko pobratime,
Ja nehim htel u nijedno ime
Zgubit ovu slobodu u gori,
Makar da sva nevolja me mori. —
Gre Mrkodin, gde je bio prije,
Bit će sam svoj, barem vezan nije.
Zapamti ovu basnu, puče,
Gledaj svoj bit, kako mrki vuče.

V. C. E.

Dr. Matko Laginja i - pjesma

Uz neke male uspomene

Godine 1869. izišao je u Trstu kolektar Istranskih sa kraćim sastavicima nekih istarskih djaka. Taj mali kolektar izišao je i iduce godine. U njemu se pored ostalih javio s jednom pjesmom — Matko Laginja. To bijaše negdje pod kraj njegovih gimnazijalnih nauka.

U Kastavu su se odavijek gajile muzika i pjesma. A kad dotle ih je čitavo, osjećao je u sebi neodoljivu želju, da je i njemu izraziti u onako lijepom obliku samo nešto od onoga, što mu tinja u mladnjanom srcu.

Ne potraja dugo i iz one iskre izvi se plamenčić, iz srca otpoceli izlaziti silohvi, koje je u onim prvim godinama krio od svijeta. Jednu je ipak dao u onaj kolektarčić, što su ga izdavali neki istarski bogoslovi i sveučilištarci. Ali u to se pred njim otvorio život s novim odgovornostima, borbama i stradanjima. Za svoje školovanje primio je od svoje kuće tek nekih jedanaest florina — ostalo trebalo je sve sam odnekud da iskuca.

Poslije su se naromlale još veće i teže odgovornosti, proširilo se i područje rada i svakojakih borba: nije njemu ostajalo vremena, da se povuče u kakav bilni kutić i da se upušta u pjesnička razmatranja. Put što ga je odabrao, bio je očajničkim, ali ma kolike bile nevolje, nećade i protivnosti, što ih je sretno, može se reći, na svakom koraku, ni jedna od njih nije mogla da uguši pjesničku, što je u njemu dirjemen. Čitav život ostao je Laginja pjesnik, čovjek pun najplemenitijih osjećaja, nježan i mekan. To pokazuju mnogi njegovi izrečeni govori u Saborima i na javnim zborovima kao i u novinskim člancima, proglašenja — jednom riječi u svim sastavicima, kojima se on obraćao k narodu. Ma da su to njegove besjede bile namijenjene samo jednom kratkom času, jednom malenom skupu ljudi, one su — kad više, kad manje — nosile na sebi pečat miljenika Vile. Nije se Laginja zadovoljavao jedino time, da svojim čitaocima ili slušaocima pruži što više sadržaja, on se trudilo (a često i nije trebao da se trudi) da im taj sadržaj iznese i u što ljepšoj formi. Poznavao je jezik, neprestano je tragao za njegovim bogatstvom bilo u živom govoru bilo u narodnim umotvorima, naročito pjesmama.

Mnogo je takvih narodnih pjesama bilo posijano po svim Istranskim krajevima, u selima i po gradićima na kopnenju Istri i na otocima. Nimalo je toga dragocjenog narodnog blaga otišlo u zaborav, dok je novije vrijeme onih ostacima ostataka prijetilo konačnim istrijebljenjem. Trebalo ih je dakle što prije pokupiti i zarediti.

S kakvim je zanosom pristupio tome poslu naš Laginja! Ko ma, koliko se je puta u one dane izvila iz njegove blage duše želja: da mi je dovijeka ostati na ovom izvoru, slušati mu stoljetno zuberjenje, napajati se, nadahnjivati se na njemu!... Ali to je bila samo jedna poželjna željica, bez ispunjenja! Jer dva koraka odanle stajao je čovjek, njegov čovjek, bespravan i od svih zapušten. Trebalo je nešto učiniti da se tome ubogaru vrata njegova prava, da ga se pridigne, da mu se namakne jedno njezine ruke pod sunce. Trebalo je da iz poročke sabornice odjekne rođena riječ, koja će gospodi Latinima pokazati da onaj bespravnik još nije umro. Trebalo je trgnuti i one u Beču...

Tegoban i mučan posao, koji je već sam za sebe iziskivao potpunog čovjeka. Zato nije bilo drugo, nego — mađa i s tugom u sreću — reći pjesmi: z bogom!

Ali on joj se ipak vraćao, ma i samo s vremena na vrijeme... Naročito kad je bila riječ o tom, da se narodu ulije nešto, što bi im bilo da zadje nešto dublje u dušu. Tako su nastale i one »Basne«, što ih u Kraljevici štampao, a mi ih

— onda sasvim maleni — gutali kao najsladje poslastice.

Turku voju tiho progovori:
— Čuješ, brate, vi ste vuk nori!
Van ne smeće iz gore zelene,
Tu kucaje, tu van mladost vene...
A ja lepo prebivam u selu.

Svi mi ljudi počast kaže vcu —
U ovaj mah pada mi u pamet zgoda,
što opet odmah, kako mi je pjesma bila prilaska sreću. Pešto je u pive godine rata svoju porodicu smjestio u Zagrebu, on se je često vraćao u Opatiju, da barem u nekim gospodarskim stvarima, održi vezu s narodom. Tada sam ga i ja posjećivao, i nerijetko se dešavalo, da bi nam razgovor nekako sam od sebe skrenuo na lijepu knjigu. Jednog mi dana reče:

— Odrđen je dan procesa protiv dra Trešica. Ovih dana idem u Gradac, da ga zastupam. Moja obrana u glavnom je gotova, htio bih još sumo da završim u drugu svesku Vukove zbirke narodnih pjesama. Imate li je možda u gimnaziji?

— Imam je ja u svojoj biblioteci. Idem da vam je donesem.

— Baš mi je dragoljima u toj zbirci pjesma jedna, koja će mi dobro doći na procesu.

Malo ima advokata, koji se na sudovima pozivaju na pjesme, pa ni onda, kad na optuženičkom klupi sjedi kakav literat!

Ali Laginja nije bio advokat. Nije bio advokat u običnom smislu te riječi... Često se spominju njegove »Istarske priče«, što su pod kralj sedamdesetih godina, izišle u zagrebačkom »Vijencu«, koji je tada uređivao August Senoai. Mnogi od onih tih »Pričica« prave su pjesme u prozi. Ja sam došao do njih negdje god. 1885 i sjećam se kako sam u njima uživao. Štaviše, one su u meni,

LAGINJA V OČEH DR. TUME

Dogodek o istrskem saboru u Poreču od 23. avgusta 1893. («Gospodo Latini...») ni bil je značajan epizoda iz preporeda Istre, ampak pomemben začetak odlučnoga boja, ki ga je vodil dr. Laginja nepretrgoma v teku dolgih in težkih 30 let prav do začetka svetovne vojne na domačih tleh. S takim nastopom si je predobil med našim ljudstvom najsiršo popularnost in neomajeno zaupanje, da je to mož, ki bo znal izvojevati istrskemu trpinu lepšo bodočnost.

In prav ta narodov glas o Laginjini dosledni odločnosti, ki ga je bilo večkrat slišati od naših starih še v raznih varijantah, mi je prišel na misel, ko sem čital v knjigi dr. H. Tume »Laginja življenja« kako je l. 1916 predsednik tržaške odvetniške zbornice skušal pregovoriti njega — dr. Tume — da bi vložil prošnjo za vpis v odvetniško zbornico v italijanskem mestu v slovenskem jeziku in mu stavljala za vzgled med drugim politiki tudi dr. Laginjo, ki so baje vsi vložili le italijanske prošnje. In to priliko uporabja dr. Tuma, kako je on internacionalec bil narodno bolj odločen nego ostali kolegi, ker je vztrajal s slovensko prošnjo. Tak Tumov občutek, znajo presoditi vsi, ki vedo, kolika je bila razlika med prilikami leta 1916 in oniml 40 let poprej v Istri!

Enako se mi zd. neosnovana Tumova ugotovitev, da je med prof. Spincičem in dr. Laginjo vladalo »očito nesoglasje«, tako da je Laginja ob Spincičevem »tekmovanju in raztroju narodnega življenja« silno trpel, ko se je nudil na Dunaju leta 1897. Na srečo pa mi je ostalo v živem spominu, da sta prav v oni dobi nastopila oba istrska poslanca na nekem sijajnem političnem poskusu v telovadnici v ulici Farneto v Trstu in sta skupno nekako prevzela zastopstvo

petnaestgodišnjem dječaku, ostavile duobok trag. Laginja je imao oštro oko, vanredno pronicav duh, a to sve izbilja i u onim njegovim »Pričicama«. Rado priznava da su ona njegova fina i duhovita zapazanja u njima vršila već u onim dalekim danima ljvjestan utjecaj na mene — one »Pričice« bile su — ako snijem reči moje prve učiteljice, one su mi prve pokazale put, kojim treba poći, u što je još više, one su nemalo pridonijele, te sam na ljude i na stvari oko sebe stao da gledam sasvim drugim očima, s većom pomnjom, s dublim zanimanjem i jačom ljubavlju. I kad sam ne, koliko godina poslije naišao na Turgejevljeve »Lovčeve zapiske«, moj je put u njih bio otvoren, a tako i u ljepote drugih djela Ivana Turgenjeva, koji je tada postao i do dana današnjega ostao mojim najsvjetlijim literarnim idealom. Zato i su mi u najljepšoj uspomeni ostale one »Pričice«, u kojima se je dr. Laginja u velikoj mjeri ispoljio kao rođeni pjesnik svoje zemlje.

Ona je došla da se nad tom njegovom zemljom nadvio strašan oblak što je najednom ugrozio čitavo njegovo životno djelo. Oni, što mu bijahu u ono udesno vrijeme blizu, znadu, što je on sve pokušao, uradio i digao, da od svoega ljubljenaoga kraja odvrti opasnost, što mu je prijetila. Među ostalim iznio je i jednu staru pošuricu knjigo, onu, u koju je u mladim danima skupio pjesme, što su se li rodile ili zadobile svoj novi oblik u Istri, na Cresu, Krku i Lošinju. I kazao:

— Ako im ne dostaju svi ti stvarni argumenti, pokažite im ovu knjižicu: u njoj će naći nešto, što mu bilaju najjače govori u prilog našim težnjama...

Tolika je čto bila njegova vjera u pjesmu.

usodno vprašanje bodočnosti Primorske, ker da nista pokazala nikakega zanimanja, ko je on njima donasal raznih važnih vesti iz tajnega vojnega arhiva na Dunaju v poletju 1917.

Ako res oba neutrudljiva politika nista dajala one važnosti njegovim poročilom, katere bi Tuma pričakoval, je mogoče razlog za to v dejstvu, da dr. Tuma kot delegat socialistov ni bil več zaputnik naših vodilnih narodnih tajgov in je prav takrat bival na Dunaju med onimi, ki so se pripravljali na stockholmski socialistični kongres, dočim je bilo zastopanje naših narodnih interesov onstran vojne fronte povjereno že leto prej izbranim in izkušnim članom jugoslovskega odbora v Parizu in Londonu. A prav v istem času sta imela oba, dr. Laginja in dr. Žerjav, se polne roke nujnega dela s propagando za majske deklaracije. Razumljivo se mi zdi torej, če sta oba imenovana politika ostala bolj zaprtja napram rojaku, ki je v onih časih, raje hadil svoja poka.

Dovolj je sicer znano, kako sta ta dva moža dr. Žerjav in Laginja nepretrgoma vsak v svojem delokrugu in vedno složno s ostalimi delovali in snovali! Zadošteje naj tu še posebej opozoriti na poročilo prof. Spinciča »Moje izbijanje iz Istre«, kjer zvesti sctrudnik Laginja prepričljivo navaja, kako sta tudi ta dva moža vneto in besno sodelovala, da ne zamudita nobene prilike v prid svoje domovine.

In da je urednik dr. Tumovih spominov vsaj to publikaciji izročilo, ki naj bi ga nastalnik ublažil, kar je dr. Tuma kdaj prenašljivo zabeležil. To gotovo ne bi bilo v škodo resnici in niti spominu dr. Tume.

Sijajni lik Laginje ostane pa le svetel nad vsem!

i. p.

DR. MATKO LAGINJA IN PREDVOJNA ISTRA

Njegovo ime je bilo nedotakljivo pri vseh Istrskih pred vojno. Ni se veliko o njem govorilo. Skoro nobene stvari mu niso peli. Snačrti so, da je popolnoma naravno, da je njegovo obširno znanje čisto odlično, najraje od vseh istrskih voditeljev in pravega odlično, pošteno in do samoodpovedi nesrečivo.

Antorita politična je bila toliko, da so bile besede odceš Pa ne samo antorita, tudi resnična ljubezen in vnanost ga je objadala od intelektualne in naroda. On je veljal za najumnejšega od istrskih solov. Govorilca v državnem zboru na Dunaju in v celi Istri. Rešil je srečno in izčno Istro slišnega odepništva, kakor ga slovenski kraji niso nikoli poznali. Učitelj je solidarni tedni zadržanosti, ki je osamosvojnega istrskega kmetu. Čelo Italijani iz Volinju. Istre so ga št. prosil v Polji da im osvojn. posojilnica.

To smo mladi vse vedeli in smo ga za to tako cenili.

Študiral se v Padovi in ga niseru vrtilo sreča. Dostavl pa sem l. 1907 njegov trinajst pri državnozborniški volitvah.

Kandidiral je v Pazinškem, Puljskem in Porečnem kraju v Pazinu je zmagal nad Italijanom Slavkom s 6000 glasovi večine. V ostalih dveh okružjih je prišel v ožjo vlatice. Dobil je pri obseh volitvah 30.000 glasov. Pribesedi za zastavnega voditelja. Ko je prišel po zmagi v Pazin, je bil dotle bujnega sprejema, kar sicer ni bilo navada v Istri, ki pa je bil prisrčen in otroje odrišen. Vrli kmetje so mu sprepli konje in so vlekli kočijo dr. Laginje, ki je bil skoraj v Jadriji.

Zimo mi je ostala ta slika v spominu. Se vidim, korvenjaka Sivomica iz Trečica, kako je vlekli za oje. Bil je bolj polen od klicanja »Zivine kakor od napora.

Volitve 1907 so silno odločile v Istri. Potem ga niser več ridel.

Od leta, študiral na Dunaju sem zvedel, kako je prisrčno odbeval s Istrani in posredal s njimi v »restauraciji«. Nič ni bilo ne njegov nadanje, in govoril je iz enake v. šine, čisto lovarško. Bila je prdnost Istranor, da so tako lahko odhrzili kontakti s mlajšo generacijo.

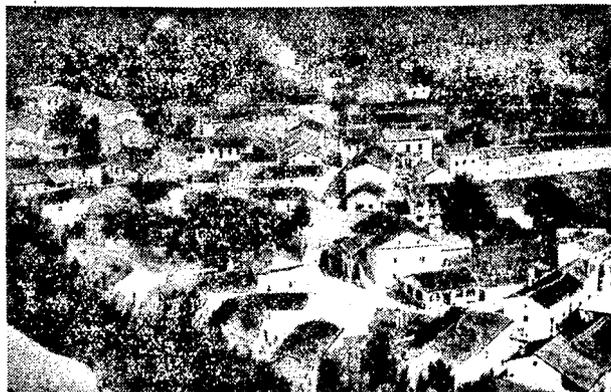
Takega smo ohranili v spominu dr. Matka Laginja in se čitimo velikih njegove dolžnice, vsi, ki smo ga rideli v mladih letih na delu.

Dr. V. R.

NAŠI POKOJNICI

† NIKOLA ŽUGELJ

U Ljubljani umro je još 15. siječnja u dubokoj starosti vlc. Nikola Žugelj, koji je dugi niz godina službovao kao župnik u Krngi, sve do 1919. godine. Pokojnik je rođen 1865. u Podzemlju u Kranjskoj, ali je kao mlad svećenik došao u Istru, gdje je našem narodu mnogo dobra učinio. Bio je vrijedan svećenik i velik roditelj, te ga se Kringa, a i sva okolna mjesta najljepše sjeća. Posljednjih je godina mnogo u Istri stradao, te ju je konačno 1919. morao i napustiti. Bio je od prvoga časa naš pretplatnik i velikim je interesom pratilo život našega naroda u Istri. Posljednje je godine života, skoro sasvim sljep proveo povučeno u Dravljah kod Ljubljane. Blagi pokoj njegovoj plemenitoj duši!

KLANA — RODNO MJESTO MATKA LAGINJE

Gabrščkovi spomini na Ladinjo

V dvoch knjizah, v katerih je naš znan publicist pokojni Andrej Gabršček podal zgodovino goriških Slovencev, je nanizanih precej spominov na delovanje dr. M. Ladinje. Iz te njegove zgodovine smo izbrali to, kar se nanaša na poseg Ladinjevega delovanja v življenje goriških Slovencev.

Prvi njegov poseg med delovanje goriških Slovencev je bil indirektno. Leta 1892 je goriški šolski svet odpustil iz državne službe prof. Vekoslava Spinčiča, odličnega istrskega delavca in borilca. Povod za njegovo odpustitev je bila uspešna agitacija ki jo je vodil v prid dr. Ladinje in mu tako zagotovil izvolitev v deželni zbor. To pa ni bilo prva namestnik Rinaldiniju v Trstu, ker je spodbil njegovega kandidata markiza Polesinija. Spinčiču so predbovali neke inkriminirane pasuse v govoru, ki ga je imel v Zagrebu, tudi prav vzrok je bila njegova uspešna agitacija za dr. Ladinjo. S Spinčičem so goriški Slovenci izgubili nadse agilenega moža, ki se je ves dal političnemu delovanju in je tako po njegovem odhodu ostalo prazno mesto borca.

Leta 1893 je dr. Ladinja branil našega Andrija Gabrščka v tiskovnem procesu v Gorici proti prof. Babescu. Gabršček in Ladinja sta imela pri tem procesu obsežen cilj: sprožila sta boj za slovensko poroto. Toda na žalost zmagnala nista. Tiskovna pravda se je potem nadaljevala na Dunaju pred prizivnim sodiščem kjer je zopet dr. Ladinja zagovarjal A. Gabrščka. Naj se omenimo, da je pozneje dr. Ladinja sestavil istrski konzorcij za prevzem Gabrščkove tiskarne v Pulju.

Ob koncu stoletja je postala borba goriških Slovencev za svoje pravice obsežnejša. Stranke so se se bolj diferencirale in vsako skupno delovanje je postalo nemogoče. Vse to je rodilo obilico sovršastva med posameznimi strankami in manjšalo skupno odprtost. Vsaka stranka je hotela po svoji lastni poti, ne oziraje se na skupne interese. To žalostno pojavlo je temeljito ožigosdal dr. Ladinja na shodu tržaškega društva »Edinost« Zelo je obžaloval ta razcep naših sil na Goriškem, prav posebno pa se obliko strankarskih bojev. Pred seboj je imel lepo sliko skupnega dela, pri katerem naj bi bili zaposleni vsi takratni kulturni delavci: dr. Gregorčič naj bi deloval s svojim modrim, mirnim in energičnim delom na področju solstva in omike, dr. Tuma naj bi se s svojisko energijo postavil za delovanje gospodarskih združenj na trdnih temeljih ter naj bi zagotovil zdrav razvoj našim organizacijam na področju trgovine. A. Gabršček naj bi se udeleževal na področju publicistike. Na žalost te njegove želje se niso uresničile. Ap' lirar je na vzdržljivost in medsebojno strpnost, da bi se boj med našimi vsaj kolikor mogoče ublažil. Prav tako je govoril prof. Spinčič in se zavzemal, naj bi si politični delavci razdelili področje delovanja. Ladinjo mneje o goriškem sporu je našlo odmeva tudi izven naše dežele.

Ko je nastala svetovna vojna, je bilo na mah ustavljeno vsako delovanje na Goriškem. Pred granatami so se morali naši ljudje zateči v notranjost države. Velik del fronte pa je tekel ravno po Goriški in uničil stotine naših domov. V zaledju so se začeli polagoma naši begunci organizirati. Gledati je bilo treba kljub vsemu pesimizmu s realnostjo v bodočnost. Ko se je bližala vojna vihra svojemu koncu, je bil ustanovljen na Dunaju izsrednji odbor za vrnite beguncem in obnovo Primorja. Med člani tega odbora je bil poleg Vekoslava Spinčiča tudi dr. M. Ladinja. Treba je priznati, da je ta odbor veliko napravil za begunce in jim vestransko, kolikor je pač mogoče, lajšal več ko vojno gorje. Poleg tega je ta odbor rešil marsikaterega našega človeka vojaške suknje ob začetku leta 1918 s tem da je zahteval od vojaških oblasti odpustitev vojakov-obrnitkov in podjetnikov potrebnih za obnovitvena dela v Primorju. S tem je bilo veliko vojakov rešenih daljnega trpljenja na fronti.

POLITIČKI I EKONOMSKI ORGANIZATOR PULJŠTINE

Uspomene na Matka Ladinjo, moga kuma iz mladih mojih dana su mnoge. Mogao bi napisati i cijelu knjigu.

Pokojni Matka Ladinja došao je u Pulju po naredjenju Političkog društva u Pazinu (kome sam ja poslao 1922 bio posljednji predsjednik sve do njegovog konca). Tada je Političko društvo zaista bilo glavni generalštab našeg političkog života, žila kucavica za našu političku akciju, srce koje je tjeralo krv u sve i najdalje istarske krajeve. Naš narod u Istri je bio uvijek svjestan, ali nije bio organiziran. Naše nacionalne pravke iz onih godina Političko je društvo porazmjestilo u pojedine krajeve Istre, i svi su se disciplinirano pokoravali. Ceta je bila iz početka malena, ali hrabra: Trinajštić, Ladinja, Mandić, Spinčić, Kurelić, Stanger, Kožulić i t. d. odvratni, učitelji, popovi, svi sinovi seljaka i pastira. Mladi naraštaj tek se spremava. Sve sam ih redom i lieno poznavao.

Dolaskom dr. Matka Ladinje u Pulju nastao je tek nacionalni pokret sa preciznim programom i sa točno određenim ciljem. Narod je oduševljeno i složno slijedio svoje pravke. Matka Ladinja je bio najpodesniji za Puljštinu. Program je bio jednostavan: zadržati ono što je naše, osvijestiti naš narod te ga očuvati sve do onog historijskog momenta, koji je morao da dodje i s kojim je svaki računao.

U toj borbi Matka Ladinja nije bio sam, ali je izvan svake sumnje da je on bio jedan od najodličnijih i najposobnijih. I ako malenoga uzrasta, on je imponirao svojim vanjskim izgledom i svojim dostojanstvenim vladanjem. Miran po prirodi on se nikada nije uzrujavao, nikada nije hitio, sve što je radio, radio je polagano, hodao je ukorak, odmjerenim koracima, uvijek sa štapom u ruci, govorio je lagano i razborito i razložito, svaka je njegova riječ bila promišljena. Njegova je advokatska kancelarija mnogo radila, ali da je išio po njegovoj glavi, on bi bio umro od gladi zajedno s porodicom. Koncepcijenti njegovi često su se tužili, kako je on baš tu materijalnu stranu svoga poziva savim zanemario. Uvijek je bio u novčanim neprilikama. Često je prilazio prijateljima i kumovima za kratkoročne pozajmice, naročito oko prvih dana u mjesecu kada je trebalo platiti štite, koncepcijenti i personal. Njegove ruke su ostale uvijek čiste.

Zbog tih njegovih vrline Talijani, koliko god ga mrzili i bojali ga se kao političkog protivnika, toliko su ga opet lično štivali i cijelili zbog njegovog poštenja i čistog mišljenja.

Njegov je politički rad bio vanredan. Ali ja ću se kratko osvrnuti samo na jednu stranu njegovog gospodarskog rada.

Tko je bio prije rata u Pulj, ima si-

gurno još pred očima bezbroj malih kućica po periferiji grada, na Kastanjevu, Velom Vrhu, u Verudeli itd. Sve su to bile same radničke kuće. Male radničke kućice za jednu ili katkada dvije porodice, svaka sa svojom malom baštom. Uredno su bile držane i čisto, izvana i iznutra. Nizale se na periferiji grada kao stani državnih kamečija, za našega radnika zaista dragu kamenu, jer sve su te kućice bile vlasništvo naših radnika. A sve te male kućice bijele i čiste, podignute su bile zajedničkim silama i u tu svrhu podjela puljska što ih je našim radnicima. Radnici su svake nedjelje ili svakog mjeseca oplaćivali svoj dug u obrocima. U subotu, kada bi primali nadnice za cijelu nedjelju dolazili su u poverkama u Posujilnicu, gdje su poslovali Mezulić, pok. Stihović, Brečević i drugi vrijedni namještenici — ili u pisarnici dr. Matka Ladinje da uplate ugovoreni bor. Rijetko bi tko zaboravio na svoju dužnost, jer naši su ljudi bili poštenji i zahvalniji onima koji su im pomogli da budu gospodari na svojoj zemlji. I kada je bolost ili koja nesreća zadesila tog radnika, on je znao da mu Posujilnica zbog tog izostatka ne će tjerati kuću na bubanj. I stvarno vrlo se rijetko dogodilo, da je koja radnička kućica prisilno prodata. Teška su vremena nastala za Posujilnicu tek onda kada je buknuo svjetski rat, kada su ljudi bili evakuirani i radnici pozvani u vojsku, kada radnik nije mogao više plaćati i kada su ulagači dizali svoje uloge.

I ova je funkcija naše Posujilnice u korist našega radnika bila visoko socijalna i politički konstruktivna. Mali posjednik, seljak ili radnik, nezavisan od tuđinca, vezan samo na svoju nacionalno-ekonomsku organizaciju! Ali rat je sve prestatkio i poslao nacija ta funkcija naših posujilnica je prirodno sasvim prestala pod novim političkim prilikama. Puljske posujilnice više nema.

Kada je izbio svjetski rat, Matka Ladinja je ostavio one krajeve. Vratio se samo jedamput, čini mi se godinama 1917, i ostao u Pulj samo par sati. Govorio sam s njime na hodnicima puljskog tribunala. Bio je vrlo zabrinut zbog nezvjesne sudbine istarske pokrajine i izrazio mi je svoju bojazan da sav rezultat njegovog dugogodišnjeg rada oko podizanja našega seljaka i radnika ne bude silom prilika uništen bez traga.

Godine 1930 godine nalazio sam se na robiji u Toskani, u onom istom samostanu, pretvorenom pod Medičejima u tammnicu, iz kojega je Fra Savonarola krenuo protiv Firence da nametne Plorentincima svoju boju republiku. — kada mi je poslao dugog vremena stigla od kuće vijest da je Matka Ladinja umro.

Spavaj svoj vječni san, Matka Ladinja; Tvoj rad nije ostao ipak uzaludan. m.dv.

Jedan neugodan susret s Matkom Ladinjom

Kao i svi ostali osvješteni istarski Hrvati, tako sam i ja već od malih nogu rado slušao i s interesom pratilo sve ono što se tada pisalo i pričalo o dičnom vodji Istarskih Hrvata, dru Matku Ladinji. Još se danas sjećam s kolikim sam oduševljenjem za vrijeme velikih školskih praznika 1902 kod svog brata Franje Źitao u »Našoj Slozi« znanostan članak povodom 50-godišnjeg Ladinjinog rođenja. Lično sam video dru Ladinju po prvi put tokom godine 1907 na velikom narodnom zboru u Pazinu, a osobno sam se s njim upoznao za vrijeme školskih praznika 1908, kada sam kao abiturijent polazio u Pulj gdje tečaj za osnivanje i vodjenje seoskih združinskih štedionica. Taj su kurs organizirali i vodili dr. Ladinja, dr. Ivo Zucco i Josip Stihović, ravnatelj Istarske Posujilnice u Pulj. Dok su nas dr. Ladinja i dr. Zucco upoznavali s osnovnim načelima združnosnog i gruntovnog prava te nam prikazivali važnost i korist združnosnog pokreta, dotle nam je pokojni Stihović praktičnim primjerima pokazivao kako se vode knjige i prave bilance ovakvih združaka. Otada sam vrlo često vidjao pokojnog Ladinju, naročito za vrijeme školskih praznika od godine 1910 pa do 1912, kad sam boravio kod svojih roditelja u Pulj, a zatim i u prvoj polovini 1914, za vrijeme moje prve prakse kod kotarskog suda u Pulj, gdje je i to vrijeme pokojni Ladinja imao svoje prebivalište i advokatsku kancelariju. Ti su mi susreti sa starim i omiljenim narodnim borcem bili uvijek neobično dragi.

Ipak ima jedan susret s pokojnim Ladinjom koji mi je sve do danas ostao u vrlo teškoj i mučnoj uspomeni, svakako ne krivljom legendarnog istarskog borca, koji ne bi bio ni mravu na žao učinio, a držim nitč mojom krivljom, nego zbog teških prilika što ih je za vrijeme svjetskoga rata preživljavao čitav naš narod, a s njima i mi, tadašnja njegova omladina.

Bilo je to 23. ili 24. siječnja 1916, na željezničkoj stanici u Zidanome Mostu. Putovao sam kao sudski pripravnik od zemaljskog suda u Trstu na svoju novu dužnost okružnom sudu u Tuzli. Ja sam naime još 23. svibnja 1915, bio na čistu da će se Istru morati položiti kao žrtva za oslobođenje zemlje, pa sam odmah jugoslavenskih zemalja, pa sam odmah još iste ili sljedećeg dana zamolio nadležnim putem da mogu preći iz istarske sudske službe u bosansku. Svi mi mladi istarski intelektualci bili smo osvjedočeni, da će talijanska vojska, jedinim naložim i za najkraće vrijeme pobjediti već demoraliziranu austrisku vojsku. Vjerujući u brzu pobjedu Italije i u skorbi svršetak svjetskoga rata nisam išao ni na vojničku pregledbu sve od lipnja 1915 pa do konca siječnja 1916, tako da sam kroz to vrijeme bio i vojnim bjeguncem.

Dogodajli su se međjutim razvijali baš suprotno našim nadama. Rusi, koji su još u svibnju 1915, stajali na ulazu u Madjarsku nizinu i ugrožavali Peštu i Beč, bili su potučeni i potisnuti duboko u Volinske močvare. Junačka Srbija, koja je još proljeća 1915 stajala nepobjedjena, morala je napustiti svoju zemlju i preko arbanaskih klanaca otići u tuđnju. Mi nacionalisti još uvijek nisamo gubili nade u konačni uspjeh naše stvari. Ipak su nas sve te katastrofe strahovito boljale i depmirale.

U tim teškim i tmurnim danima, napuštajući rođenu grudu, putujući kao vojni bjegunac u neizvjesnost, ne znajući dokle ću stići, gdje će me otkriti i uhapsiti te poslati na ljudsku klanicu, sreo sam na željezničkoj stanici u Zidanome Mostu dru Matka Ladinju s njegovim zetom i saradnikom g. L. K. Dje sa sakrilem, bilo je već prekasno. Najradije bi bio propao u zemlju, jer kako da protumaćim starome borcu, da napuštam Istru, za koju je on dao svu svoju mladost, čitavu životnu snagu i radost. Može li on da shvati da ima nešto i povrh Istre, povrh njega i mene i povrh svih nas Istrana zajedno, pa ako to propadne, onda ni Istru nema čemu da se nada. Naprotiv ako se glavno spasi i sačuva, Istru ne će ni moze propasti. Kako da to kažem starome lavu, kada znam da njegov srce kvari jače od moga. Kada sam, jednako kao i on, da pače ne svaki naš bok na svaku riječ. Dosta smeteni i neodlučno pristupih narodnim pravcima. Imajući pred očima vrijeme i mjesto gdje se nalazimo izmijenili smo samo nekoliko potpuno beznačajnih riječi i na Ladinju upit, kako putujem, promrših oborenih očiju postidjeno i jedva čujno: »Na kratak dopust malo do Zagreba«. Odmah zatim vlak je krenuo. Mi se rastadosmo da se ponovno vidimo tek u oslobođenoj i proširenoj Domovini poslije rata.

Dr. Srećko Zuglia

NARODNI ZASTUPNICI U ISTARSKOM SABORU U POKREĆU

Stoje s lijeva na desno: Dr. Mate Trinajštić, Andrija Stanger, prof. Vjekoslav Spinčić, Dr. Dinko Trinajštić, prof. Matko Mandić i Ante Andrijičić. — Sjede: Matko Ladinja i Sime Kožulić

MATKO LAGINJA I RADNICI KAKO JE »BARBA MAIL« POMOGAO RADNICIMA BRODOGRADILISTA U KRALJEVICI

Po stomu Austro-Ugarske našao sam se kao koštnarski radnik na brodogradilistu u Kraljevici. Na ovom brodogradilistu u kojem su bile mnoge radničke organizacije, gradili su se neki novi brodovi za banke, morarivke. Kako su plaće bile male, a život skup, to smo zatražili povisicu plaća. Upravitelj brodogradilista odgovorio nam je, da se rad obustavlja i svi radnici otpustaju. U toj nevolji uputila se u Zagreb delegacija. Išlo se ravno tadašnjem banu, našem dru Matku Ladinju, koji nas je u ban skim dvorima primio još istoga jutra. Njegov je odgovor bio logan, miran i tih. — Ne će banke propasti, a mi vi moji ne ćete ostati bez posla... Na to je uzreo telefon. — Je li Cezar kod kuće? Neka odmah dodje k meni!

Zaklopao je telefon i oslno s nama očinski razgovarati. Kako se tko zove, otkuda je i t. d. Kad je došao red na mene i rekao tko sam, odmah me zaputio za mog oca. Objavio me tako očinski, da su mi se njegove riječi zasjekle za uštek u pamet. Dok mi s nama tako razgovarao o našim prilikama, o životu radnika i dr. posurio se na vratima gospodin s bradom, vedra pogleda. Hitra hod... Trebam te, Cezare, zbog orih naših ljudi iz Kraljevice. Uzmi moja kola i potruži predstavnik banaka, da se mi sti skupna sastanemo u 4 sata poslije podnava na ovom mjestu. Ostavili smo s nadom u uspjeh našeg hrvatskog bana i s pokojnim Cezarom Atičićem išli u njegov stan na Zrinjevcu, gdje nas je pogostio.

U 4 sata poslije podne sastali smo se opet na istom mjestu, u banškim dvorima. U to je došao predstavnik konzorcija bankara. Stvar je bila beznačajna, neravno zahvaljujući držanju bana Dru Ladinje. Još iste večeri mogao sam podignuti 100.000 krun na kao zastatak na plaće od dana predanog memorandumu za povisicu plaća. O otpuštanju radnika nije bilo ni govora... Kad sam se kasnije preselio u Zagreb, video sam česke našeg barba Matu, narotilo kad je prolazio Ciglanom od Samoborskog kolodvoza »facoličeme u ruci u kojem je vjerojatno bilo voće iz Podsuseda. Kad god bih ga video, uvijek sam se stitilo njegovog razumijevanja za radnike.

JOSIP GRAKALIO

ŠIRITE »ISTRU«!

„Gle, takav kruh jedemo mi u Istri...“

Rekose mi da i ja napišem koju o dr. Matku Laginju. Dr. M. Laginja tako je velika ličnost, da je svaka riječ prešla za njegov prikaz, a zapravo ga ne treba prikazivati, jer je on duboko uasaden u srcima naših, u Istri kao ideal vodje, rodoljuba i narodnog trudenika. Njegovo ime i djela idu od usta do usta te se tako njegova sjajna slika predaje i u srcu onih kojih ga ne poznavaju, bavi našim mladima.

Dr. M. Laginja nosio je u svojoj duši sve muke i sve težanje našega naroda. Nije on sebe nigda isticao, ali njegov ga narod, učeni i neuki, digao na prijesto ideala — rodoljuba. Svi koji su u Istri radili u njegovo doba za narod, gledali su u nj kao u sveca, čekali na njegovu mudru riječ, ponosili se njegovom povalom i osjećali njegov nježni ukor, kakvo se osjeća povala i ukor dobroga oca, koji ima pravo da te povali i ukori.

Ja ga nisam vidio da bi se smijao i bjesie ozbiljan i kao čovjek, koji nosi sve boli naroda našega u Istri. Kad bi držao govor, govorio je mirno i kao da sipa iz ruktava. Sve što je rekao, bijaše ko pribit. Imponirao je i našim narodnim neprijateljima. U Beču je za vrijeme rata bombardirao u parlamentu ministre komadima kruha iz pjeska, tvrdim ko kamen, dovijkujući ministru rata: „Gle takav kruh jedemo mi u Istri.“ U istarskom saboru je poslaniku na protivnoj strani koji se usudio da prigovori njegovome talijanskome govoru, doviknuo je: Nema, tako među vama, gospodo, ako bi meni Hrvatima, znao da ispravljaju talijanski jezik.

Neka novina napisala je njegovo ime „la ghiguan“, što bi se naški nekako reklo „zlobni lukavac“, ali to nije upalilo, jer su u nj glasovali u petoj kuriji i nekoji talijanski „paulanci“ (zemljoradnici) u Rovinju i u okolici, budući da su od nje, čovjeka, pravdnika i mlodosrdca svega, očekivali više dobroga i veće zaštite nego od svoje gospode, a laginja je naša riječ, a znači lahko, bolje življenje. Ta i danas se govori po istočnoj Istri o imućnijem čovjeku: živi na laginji, to jest: dobro mu je, ima, ne trpi. I baš za „laginjine svoga naroda radio je Laginja cijeli svoj život. Kaošto je veliki biskup Dr. Juraj Dobrila, dižeći naš sromišani narod u svakom pogledu, upotvoren posvetio sromištao te je bila, gotovo, sramota biti imućnim, ako nisi pomogao ubogima. tako je i Dr. M. Laginja, idući njegovim stopama postao pravim brižljivim ocem narodu, kakom mu bijaše Dobrila svetitelj.

Veliko bogatstvo bi si mogao steći svojim uspješnim advokatskim radom, ali ostao je sromah. Vidio sam ga u njegovoj pisarnji u Puli, kako je dugo vremena tražio po džepovima proš li krunu za uboga svoga klijenta, a sam je imao manje nego ništa.

Kad bi se bilo u Istri zasnalo jedno društvo u cilju da sakupi za Laginju narodni dar, on je to — odbio.

Kad su naš u Istri doznali, da je Laginja zasio stol slavni hrvatskih banova, veselili su se ko da su oni sami postali banovi.

Pri kraju svojih skromnih redaka ne kličem samo: Slava Laginji! nego živio! jer on živi u našim srcima i živjet će vječno.

Prof. Josip Bačić.

IZ RODNOGA KRAJA

ŽRTVE NESREĆE U RASKOM UGLJENOKOPU

Labjn — O strahovitoj nesreći, koja se je 26. veljače dogodila u krapanskom ugljenokopu još uvijek govori cijela Istru. U našem mjestima i selima održane su zadušnice za poginule radare. Vlast je izdala nalog da se za srodno poginulih odmah osnuje konvikt, u kom će se besplatno školovati i postaviti djecu na noge. Zavod za pomaganje nesrećenih na radu, doznao je oštećenjima poginulih 306.000 lira. Službeno saopćenje javilo je da je u svemu zaglavilo 86 osoba, a preko stotinu da ih je ranjeno.

Iz Lindara su poginuli: Eduard Stihović i Aleksandar Fabris, iz Gračice: Franjo Milanović, iz Piena: Viktor Retenari (Vretenar), Vjekoslav Belušić i Josip Oljan, iz Svetoga Lovreca: Pazenka: Božić Janko i Petar Matković, iz Tinjanu: Antun Antolović. Iz Pula: Dominik Božić, otac četvero djece, iz Šmarja kod Kopra: Dragutin Hrvatini, iz Kantanova: Martin Pavčević i Martin Koren, iz Rovinjskog Sela: Jakob Simončić. Ostalih imena za sada nismo mogli saznati.

VELIKA TATVINA V IL. BISTRICI

Reka, marca 1940. — Pred kratkim časom so tatovi obiskali veliko trgovino Josipa Verbića u Iirski Bistrici, ki stoj v novi stavlji sredi vaškega trga. Tatovi so izkoristili temno noć in vtomli v trgovino z vodne strani. Vlom se jim je popolnoma usrećilo, kajti iz trgovine so zlikovko neopazeno odnesli za 60.000 lit raznih predmetov in blaga. Vse kaže, da tatovi niso bili iz domačije. Sleđ za njih.

mi vodi izven naše okolice in Trst. Prebrisanu tržaski tatovi so si gotovo pred časom dobro ogledali bodoći plen in do polankosti napravili načrt tatvine, tako da je le malo upanja, da bi jih oblasti iztaknile. Okradeni trgovec Josip Verbić je zapisal 5000 lit nagrade listemu, ki bi našel tatove. Doslej je ostalo vsako prizadevanje oblasti in privatnikov brez uspeha.

Ribari uhvatili morskog psa

Rovinj — Rovinjski ribari, loveći riba, na dubokom, nekih 20 milja od obale doživjeli su neugodan susret s ogromnim jednim morskim psom. Ribar Josip Grabac, koji je pužio na krcanju ribe, dok su drugi ribari počivali na palubi, primjetio je oko 1 sat u noći opibitnu uzbibnost mora, nedaleko ladje. Isprva je mislio da je to dupin, koji bi im mogao potrgati mreže, no uskoro se uvjedio da to mora biti mnogo veća životinja. Brzo je probudio drugove, živinica čamca odapne hitac iz puške, drugi jedan baci osti. Oba su pogodila životinju, koja se je još dugo trzala i borila čitav jedan sat. Kad su je izvukli na palubu imali su što vidjeti: bio je 3 metra i pol dugačak i 6 kvintala težak morskis pas s ogromnim žrtjelom i s dva reda nabrusanih zubi.

Natjecanje u seljačkom gospodarskom radu

Pula — Prijec nekoliko dana obavljaju su u Valturi na državnom dobru natjecanja polaznika gospodarskih tečajeva. U Istri su naime nedavno održani ovi tečajevi: u Koprni i Tarn za racionalno gajenje maslina, u Pazinu za žitarice, u Poreču za vinovu lozu. — Te je tečajeve pohađalo 399 seljačkih mladića, od kojih su se sada 22 natjecala da požaku što su stekla na tim tečajevima. Nagradni su ovi: za žitarice Humbert, Tofani, Josip Klaric, Vjekoslav Matić i Rado Glavić; za gajenje vinove loze: Anđeo Anđelić, Benedikt Pulin, Ivan Dekon i Josip Radetić; za gajenje masline i pravljenje ulja: Bruno Branjini, Anđeo Petrin, Ivan Sluga i Mariljan Kotljan.

Zapalili se stogovi sijena

Pazin — U Valtićima dogodilo se na imanju Franje Matičica požar. Planuli su nekoliko stogovi sijena. Kako je prijelita opasnost da bi se požar mogao proširiti alarmirano je cijelo selo, koje je prisokročilo u pomoć i pomoglo pri gašenju. Šteta iznosi oko 1000 lira. Karabineri drže, da je požar podmetnut pa traže krivca. Sileno nije vlasništvo Matičevo, nego je vlasništvo gospodarske škole u Pazinu.

Zaplijenjen duhan

Labjn — Nedaleko Svete Lucije našli su financij na jednu grupu kromčara i dali se za njima u potjeru. Krumčari su međutim bili brži od financija, te su im umakli. Na mjestu su ipak ostavili 6 vreća jugoslavenskoga duhana, čija je vrijednost velika. Tražeći dalje financij u usaplili nekog Vendelina Škopuna kod koga su našli daljnje 2 vreće prikrivenih cigareti. S njime zajedno uapšen je i bratčić Škopunov Ivan Škopac, koji je kadokid osuđen kao sukričak. Mnogi se u ovim krajevima bave krumčarenjem robe iz riječke slobodne zone i iz susjedne Jugoslavije, jer je to, iako opasno, ipak vrlo unosno.

Ladja bez gospodara

Pionin — Pomorska oblast našla je ovih dana u plominskom kanalu jedan čamac, dugačak 2 metra, oblika glaćala. Na čamcu su bila pričvršćena vesla spremna za veslanje. U čamcu je nađena jedna barilica za vodu. Gospodar međutim nije nigdje bilo, te se ni do danas nije javio.

Bračne razmirice

Sveti Včenat — U selu Bokoričima Josip Macen Josipov nije se nikako slagao sa svojom bolježljivom i 13 godina mladom ženom. Nedavno joj je iz Vodnjana donio iz ljekarne lijek, koji ona nije htjela piti. To ga je tako rasrdilo, da ju je izlemao na mrtvo ime. Osuđen je zbog toga na godinu dana i 10 mjeseci zatvora jer talijanski zakon u tom pogledu jako štiti ženu.

DALEKOSEŽNE ODLUKE NA SJEVERU

U vezi s nedavnim putem von Ribbentropa u Rim, koji je izazvao senzacionalni odjek u evropskoj političkoj javnosti, s obzirom na sadanji komplicirani položaj, pisao je »Neue Zürcher Zeitung« da taj put ima vjerojatno cilj, da se Italija zainteresira na sjeveru. Cime će uroditi švedsko posredovanje izmedju Rusije i Finske ne da se, well sponument Švicarski list, još predvidjeti. U prvi moment izgleda kao da se ide za tim, da se sovjetski teritorijalni zahtjevi spoje s uslovom, da Finska dobije svoju nezavisnost i slobodu, time dodje do mira izmedju Moskve i Helsinkija, cime bi bila odstranjena napetost u sjevernoj Evropi. Međutim postavlja se pitanje, nije li takav »statistički program opet — kako je to u naravi dinamične politike — zamišljen kao polazna točka akcije za kakav novi preokret.

Dogodjaji, koji su se odigrali posljednjih dana na sjeveru (sovjetsko-finski sporazum), dokazali su točnost predviđanja švicarskog lista. Fronta na sjeveru se gasi, ne će li možda buknuti novi ratni požar na kojem drugom sektoru?

NOVI TALIJANSKI POSLANIK U BEOGRADU

Kako je već jednom javljeno na ovom mjestu dolazi na mjesto Maria Indelli, koji je premješten u Tokio, novi talijanski poslanik Giorgio Mamelli, koji je dosada djelovao u Lisabonu. Indelli je već napustio svoje mjesto, a prije svog odlaska dao je novinarima izjavu, u kojoj je osvrtno na svoje tri i pol godišnje diplomatsko djelovanje u Beogradu.

Novi poslanik Mamelli već je stigao u Beograd, pa je u prvoj svojoj izjavi novinarima izjavio, da će u svom radu ići putem svoga pređasnika.

ITALIJA KUPUJE U JUGOSLAVIJI PREMGO

Pred kratkim je Italija kupila u Jugoslaviji 250.000 ton premoga od tega preeci pri TPD. Ta količina bio uvložena u Italiju do konca maja. Sedaj je Italija ponovno kupila u Jugoslaviji većju količinu premoga za 24 milijonv lir. Ta nabava premoga se bo izvršila na podlagi kompenzacija.

»ABESINIJA — DRŽAVA U RAZVOJU«

Posljednje dni je opaziti, da si Anglizi žele pridobiti na svojo stran, sedeva kolicor je to moguće, Nemčiji priznaju Italiju. Ni dolgo teza, kako so angleške strokovne revije izvalje kvaliteto italijanskih letal in njih stavljanje celo pred ameriške. Sedaj se celo povlono izražajo o Abesiniji. Kakor poroč, »Giornale d'Italia« iz Londona, je izšla tam pred dnevi knjiga »Abesinija — država u razvoju«. Predgovor ji je napisal lord Haldy, bivši angleški guvernir na Madrasu in znani angleški poznavalce kolonialnih vprašani. Lord Haldy izraža v svojem uvodu svoje obudovanje za delo, ki ga je doslej izvršila v Abesiniji Italija, ter opozarja na velike možnosti, ki bodo nastale v tej italijanski deželi, ko bo airiško kolonialno ravnovesje s kolonizacijo Abesinije po Evropi zadobilo nov izraz.

TALIJANSKA BALKANSKA ŽELJEZNICA

Talijanski stručni krugovi izradili su projekt za gradnju direktno željezničke veze izmedju Italije i balkanskih država do Carigrada. Za uspostavu ove pruge potrebno je da se izmedju Brindisa i Valone uspostavi veza pomoću ferrypoota i da se izgradi priključak izmedju Valone i Lerina.

NOVI ZVEZEK »BIBLIOTEKE ZA POUK I ZABAVU«

Pred kratkim je izšel v Gorici XXIII zvezek »Biblioteka za pouk in zabavo« s sledečo pestro vsebino: Milan Kajič: Petrov sin, Boris Pahor: Dragotin Kette, Jean Tousseau: Pot Eliz Buissierove, Stanko: Vprašanje, Milan Bolec: Nočne sence, Avetis Aharonjanc: Starodavni hrast, Jape Kruh: Kako je na Pivki, Kokosov olok, Osip Dimov: Vedžeževalec, M. Zožčenko: Grozni pes, Jožef Kasan: Stepi, in Nekaj pregovorov s Pivke.

JUBILARNI KONCERAT HPD »JABLANA«

Hrvatsko pjevačko društvo »Jablana«, o čijem smo jubileju ukratko izvjestili u posljednjem broju, održat će u subotu na večer u Hrvatskom Glazbenom zavodu koncertat u povodu svoje 20-godišnjice. Na programu su ovi kompozitori: Mihvić, Krnic, Odak, Gotovac, Široli i Vrhovski. Ulaznica 10, 15 i 20 din.

CIJENJENE SARADNIKE

Koji su nam poslali svoje priloge za ovaj naš Laginjin broj molimo, da se, u koliko ih nije su u ovom broju našli, strpe do uskrsnjeg broja, jer nam ni uz najbolju volju nije bilo moguće sveima udovoljiti.

Razlog je tome veliki odvoz, na koji smo našli, što najbolje svjedoči, kako je kult Laginje žio u našim redovima, što je svakako radosna činjenica, koja nas mora sve jednako veseliti.

KULTURNA KRONIKA

„STORIA POLITICA, LETTERARIA ED ARTISTICA DELLA JUGOSLAVIA“

NOVA KNJIGA NAŠEGA ROJAKA MONS. I. TRINKA

Naš pesnik, pisatelj in znanstvenik iz Beneške Slovenije mons. Ivan Trinka nam je še v svoji visoki starosti podaril knjigo, ki priča o njegovem globokem znanju in o njegovji ljubezni do materinoga jezika in naroda. Najnovije njegovo delo je kakor markisatero njegovo prejšnje delo spisano u italijanskem jeziku in je izšlo v zalozbi »Ideae (Istituto delle Edizioni Accademiche)« u Vidnu. Knjiga, ki obsega 157 strani, nosi naslov: Politicna, literarna in umetnostna zgodovina Jugoslavije.

konstituciji Jugoslavije kot lastne države vzbuja pozornost in že vidimo več italijanskih znanstvenikov, ki so se hvalevredno začeli baviti z jezikom i z modernimi jugoslovanskimi literati. Z imamo nekaj prevodov njihovih del. Vendar smo še zelo daleč od splošne orientacije na kulturnem polju teh naših čestokrat slabo orisanih in nezasiženo obrekovanih sesodov.

Naj bi jih tedaj ta skromni poskus postavil v ugodnejšo luć in naj bi prijatelj ke večji poglubitvi razlogov za pripateljstvo in za medsebojno spoštovanje med obema narodoma.

Prepričani smo, da se je avtorju ta poskus posrećil. Kajti v tako skromnem obsegu je znal nanizati toliko dejstev in imen, da se mu moramo naravnost čuditi. Vse to pa je tako jasno opredelilo in obrazložilo, da čitatelj ne more izgubiti splošnoga pregleda. Naloga, ki si jo je stavil avtor, ni bila lahka, posebno ne, ker je šlo zato, da uvede v našo politično, literarno in umetnostno zgodovinu tučja, in celo takega, ki je nasproti vsemu temu še gojil razne predsodeke.

Polovica knjige je posvećena zgodovini Jugoslavije. Avtor jo je razčlenil v razna poglavja. V uvodnem poglavju oriše prvi povoj južnih Slovanov in omegnja njihovo socialno uređenje, zlasti za drugo. Posebno obirno opíše ustoličenje koroških vojvod na Gosposvetem polju. Kratkio in koncizno označuje razloge, ki so doveli do različne politične in po-

zneje tudi verske orientacije. Ločeno obdeluje zgodovine Hrvatske, Srbije, Slovenec, Orne gore in Dubrovnika, vendar s vidika onoga, kar je vsem skupneje in kar jih je dovelo tuđi do ustanoitve skupne države Jugoslavije.

Glede literature in umetnosti pa razlikuje on samo dve skupini: Srbo-hrvatske in Slovence. Zato obdeluje skupno srbsko-hrvatsko literaturu in srbsko-hrvatsko umetnost. Sorazmerno je Slovenecm odzkal nekoliko već prostora v svoji knjigi kakor Srbohrvatom toda, temu se ne smemo čuditi, saj je avtor Slovenec.

Jasno je, da vsebuje knjiga spricho tolikega in tako različnoga gradiva kako netočnost, zlasti glede noveje dobe. Marsikateri pisatelj in umetnik, ki ga navaja avtor, kot živega, je že umrl. Morda je tuđi teza ali onega prezri, tođna na splošno moramo priznati, da je knjiga točen in veren prikaz in da bo prav zaradi tega izpolnila namenu, za našu literaturu i za našu umetnost, jer je po potrebnoga in korisnoga dela. Uspajmo, da bo seme, ki ga je tako sejal, rodilo bogato žetev.

L. C.

KRAS V SLOVENSKEM SLOVSTVU

Pod tim naslovom je objavil v letošnjoj prvi in drugj Strojbi meseniku »Dječijeje profesor Lugin Legin znanstveni razprava, v kateri pronosji »Lugin« kako so videli in opisali naš Kraševci, iz te lahko s polna pravico stari. Opazka o političnem delovanju emigracije na koncu razprave po bit lahka brez svake škode izostala, jer je porevce deplavirana in diže nekamo po demagogički parolati, ki jih stišamo u zadnjem od gotovo strani.

POLITIČKE BILJESKE

Dvije izjave o položaju Jugoslavije

Pred jednom skupinom novinara iz Jugoslavije koji su doputovali u Njemačku u vezi s velesamom u Leipzigu izjavio je ministar vanjskih poslova, von Ribbentrop da je neutralnost Jugoslavije takva kako najbolje odgovara potrebama mira na Jugoslaviju. Nastojanja jugoslavenske vlade u tom pravcu njemački ministar vanjskih poslova visoko cijeni. Što se tiče novo nastalih prilika poslije priključka Austrije, stvaranju protektorata nad Češkom i Moravskom, Jugoslavija može biti mirna, jer je time završena ekspanzija Njemačke prema Jugoslaviji i Jugoslavija se može u miru i nesmetano posvetiti pitanjima gospodarske suradnje sa svojim susjedima.

Londonski je radio ovih dana javio 7. marta. Danas je medju ostalim državama bila u engleskom parlamentu spomenuta Jugoslavija. Jedan od engleskih ministara izjavio je pošto je govorio o Turskoj, Rumunjskoj i Grčkoj, o Jugoslaviji ovo:

»Mi smatramo Jugoslaviju elementom stabilnosti na Balkanu, mi ju smatramo onom državom, koja bi mogla spriječiti kaos i nered, koji bi mogao uništiti Balkan i jedino bi od toga povika koristi Njemačka. Neutralnost Jugoslavije je jedan od ciljeva naše vanjske politike. Mi ćemo trebati njenu iskrenu suradnju u ponovnoj izgradnji Evrope poslije ponavljanj samo poslije — vojničke pobjede nad Njemačkom.

Iz govora dra Korošca

Na sastanku Slovenske akademске zveze u Ljubljani 7. marta održao je dr. Korošec politički govor, koji su prenijeli gotovo svi listovi u Jugoslaviji. Dr. Korošec je govorio o pitanjima unutrašnje politike kao i o vanjskom položaju, pa je medju ostalim rekao i ovo: »Naša država je Kraljevina Jugoslavija. Ona se ne smije dirati, ona se ne može smanjiti.

Novi italijanski monopoli

Kakor pišejo Italijanski listi, bodo v kratkem v Italiji uvedeni novi državni monopoli. Novi monopoli bodo obsegali nekatere sirovine, tako da bo na ta način, po pisanju Italijanskih listov, zasigurana pravina razdelitev in oskrbljevanje industrije s potrebnimi sirovinami.

O INSTITUTU ZA HRVATE U INOZEMSTVU

»Tajspost« (Graz) donijela je proštil dana ovu bilješku:

»Hrvatska štampa donijela je u posljednje vrijeme više izvještaja o hrvatskoj u inozemstvu, napose o Hrvatima u južnoameričkim državama. Dosada se nekoliko institucija bavilo brigom ovih iseljenika. Ipak na tom području nije bilo jedinstvenog djelovanja. Sada će kulturna organizacija hrvatskog naroda — Seljačka Sloga — ispuniti tu prazninu. Prema uzoru njemačkog inozemnog instituta imao bi se osnovati institut za Hrvate u inozemstvu, kome bi se imale priključiti sve organizacije, koje se bave s Hrvatima u inozemstvu.

MATE DVORNIČIĆ:

ČAKAVŠTINA U KOZMOLOGIJI I HISTORIJ

(Nastavak)
Jedna krasna maćedonska pjesma upotpunjuje nam Badnju noć:
Loše uzasno zima studena
Po poleto vetar burja golema,
Svako se žuri doma da dođe
Svoite domaste kšta da vide.
Ovo je selo sven kštica mala
Vne udovica ošt ne zaspala
V krišto držl kletro siroču
Gleda go gleda stana pa plače:
Spijte mi spijte sokoli moji
Bog na vamata s angeli stoji.

Tako dolazimo na polje čakavske narodne pjesme gledane sa stanovništa povijesti. I tu smo vezani na povijest starih Slavena, koji su imali svoje narodne junake u pojedinim epohama. Rusi su imali gl. junaka Don-a i Mikulu, te Volgu, prije Muromeca. Dona nalazimo i u našoj čakavskoj narodnoj pjesmi koja se pjeva u Vrbniku nad morem:

Zorica mnje procvita
Deni, den procvita cvit.
I vi mladi junaki
Don, Don junaki,
Ki se ranjehno stajete,
Deni, den procvita vi cvit.
I vi mlade divovki,
Ke se ranjehno stajete
Don, don divovki
Deni, den procvita vi cvit.
Skoro vi budet den,
Deni, den, jubavi prit.
(Čuo od pjevača Pjera Volarića)

VIJESTI IZ DOMOVINE

AKADEMIJA U GLAZBENOM ZAVODU, ZADUŠNICE U CRKVI SV. MARKA I PRIREDBA U RADIOSTANICI

Kako je već javljeno prirednju Hrv. prosvjet. i potpor. društvo »Istra« u Zagrebu, uz suradnju međunarudstvenog odbora i blagonaklono sudjelovanje HPD »Kolo« i HPD »Zvonimiri« svečanu akademiju posvećenu upomeni Matka Laginje. Akademija se održaje u Hrv. Glazbenom zavodu u nedjelju 17. o. mj. Početak u 11 sati prije podne. Učesnici su: — 1. Brajša-Raša: »Mažurano moja«, pjeva mješoviti zbor HP i PD »Istra« uz recitaciju pjesme »Na Rečini« od Mate Balote. Zborovodja: Zorko Bekar. — 2. O dru Matku Laginji, govori prof. g. Franjo Novljan, ravnatelj gimnazije. — 3. Gallus-Petelin Jakob; »Pater noster«, izvodi mješoviti zbor HPD »Kolo« pod ravnanjem g. Borisa Papandopula. — 4. Takić: »Molitva«, izvodi muški zbor HPD »Zvonimiri« pod ravnanjem g. Borisa Komarekoveg. — 5. Boris Papandopula: »Zbogom«, izvodi mješoviti zbor HPD »Kolo« pod ravnanjem g. Borisa Papandopula. — 6. Brajša-Raša: »Himna Družbe Sv. Cirila i Metoda«, izvodi mješoviti zbor HP i PD »Istra« pod ravnanjem g. ing. Zorko Bekara.

Dan prije toga, u subotu 16. o. mj., u 8 sati prije podne odslužit će se u crkvi Sv. Marka na Trgu Stjepana Radića zadušnica.

U nedjelju na večer održat će se posebna priredba u Radiostanici, koju organizira Matica hrv. kazališnih dobrovoljaca, s ovim programom:

U 20 sati »Predobri Bože, pjeva pjevački zbor HP i PD »Istra«. — U 20.05 sati: Dr. Matko Laginja, otac Istre, (predavanje). — U 20.15 sati: »Mažurano moja«, pjeva mješoviti zbor HP i PD »Istra«. — U 20.20 sati: »Majka«, fragment suvremene drame. Glumi zbor MIHKD. — U 20.50 sati: Istarske pučke popjevke. Duet Božac—Busijeta. — 21.00 sati: Čitanje odlomaka iz Laginje knjige »Basne«. — U 21.10 do 21.30 sati: Istarske narodne pjesme. Uglazbio Ivan Matetić-Ronjgov. Pjevaju: Jelka Brajša i Draga Kundić uz pratnju glasova.

KOMEMORACIJA V LJUBLJANI

Delavsko prosvetno i podporno društvo »Tabor«, društvo »Soča« — Matica, Prvomorsko akademsko staršinstvo i akademsko društvo »Doberdovo« priredile su skupnu komemoraciju za pokojnim Matkom Laginjom od desetletnja njegove smrti. Na programu bodo komemorativni govor, pevске točke i deklamacije. Točni datum i ura ter kraj se bodo pravčasno objavili u ljubljanskih dnevnika.

DJELOVANJE DRUŠTVA »ISTRA-TRST-GORICA« U BEOGRADU

OSVRT NA GLAVNU SKUPŠTINU

U nedjelju 3. o. mj. održalo je udruženje »Istra—Trst—Gorica« u Beogradu svoju glavnu godišnju skupštinu. Skupštini je prisustvovalo brojno članstvo, kao i predstavnici Saveza i predstavnici bratskih društava iz Zemuna i Novog Sada.

Sa naročito pažnjom saslušani su svi izvještaji o radu društva i moramo istaknuti, da je prema tim izvještajima rad ovog našeg udruženja bio poživotvoren, ispunjen brojnim uspjesima. Ali još nešto je upalo u oči, a to je, da je rad društva bio sveden na humanitarno-socijalno djelovanje više nego što je to bio ranijih godina. Kada on ne bi bio nadopunjen plodnim radom omladinske sekcije na kulturnom i propagandnom polju, mogli bi postaviti nekoliko zamjerki. Omladina je međutim bila tu, ona je svojim članom vršila onaj drugi dio, ona je povezala rad društva u jednu čvrstu i konstruktivnu cjelinu.

»ISTRA—ORJEM« PROSVJETNO I POTPORNO DRUŠTVO U NOVOM SADU

održalo je svoju prvu redovnu sednicu u nedjelju 3 marta t. g. na kojoj je konstituiran ovaj upravni odbor:

Pretsjednik: Ujčić Vitomir; I Potpredsjednik Sudar Silvine; II Potpredsjednik Bertosa Ivan; Tajnik Kamenšek Stanislav; II Tajnik Vuković Valter; Blagajnik Cukon Toma; Odbornici Prebilić Božiljka,

linu. Pročelnik omladinske sekcije naglasio je, u svom izvještaju, da je omladinska sekcija tokom ove godine nastojala, da izvrši sve one zadatke, koji su njoj postavljeni kao omladini tog društva. Postojl potpuna harmonija između tzv. »starijih« i »mladih«, što moramo naročito pozdraviti.

Kao na svakoj skupštini bilo je i tu mnogo pozdrava, mnogo želja za uspjehom i budućnosti, mnogo oduševljenja i mnogo vjere. Govorili su između ostalih i predstavnici Saveza, kao i predstavnici bratskih društava iz Zemuna i Novog Sada.

Iza svih izvještaja i objavljenih formalnosti izabrana je nova uprava. Na čelu je ostao dosadašnji predsjednik, a samu upravu ušao je srazmjerno veliki broj omladinaca. Vjerujemo da će tako pomladjeni odbor poradići sa više mladenačkog žara i poletnog oduševljenja u korist emigracije.

Iščen Josip, Bačić Mara, Žuk Branka, Prašelj Eugen.

Zamjenici: Bucić Rajmond, Crnobori Petar, Biletić Martin, Stanković Slobodan, Rosanda Josip.

Nadzorni odbor: Predsjednik: Dr. Ivan Prudan; Članovi: Spiničić Ivan, Radošević Orga.

Zamjenici nadzornog odbora: Hvalić Josip, Zović Josip, Zavrtanik Marjan.

Zar nije ovo historijski dokument za osnutak Dubrovnika, te naše slovinске Atene:

Uzvela divovka iz kamena vodu
Mile — dragule daj
Daj Dombrovicu moj!
Pak ju je dovela ka Dombrovniku gradu

Milule — dragule daj
Daj Dumbrovicu moj!
(Pjevao mi Miko Butković, ribar iz Vrbnika.)

A sad iz Dona i Mikule i nakon dolaska Hrvata na more pita se, tko je glavni narodni junak hrvatski?

Zar je to zagonetka? Ne, glavni junak je kralj Branimir i njegova žena kraljice Mare, Lipa Mare.

Sakupio sam oko 200 pjesama o toj našoj lipi Mari. I njezin portret kao predstavnice hrvatske suverenosti zbilježio sam kao sunce. Nakon poglavlje Zdeslavove 879 kod Knina — dakle na istom mjestu odnosno okolici gdje pogiba i Dimitrije 1089, kruni se na Duvanjskom polju dotadnji duk Croatia Branimir, kojemu je vjerojatno prisustvovao i sv. Metod, jer se tada nalazi u Dalmaciji i putuje odatle u Bizant. Prema tome prvi hrvatski kralj nije, po mom mišljenju, Tomislav nego Branimir. Krunisanju prisustvovao je i ninski starovirski biskup Teodorije kao izaslanik oglejskog patrijarha pod čiju patrijaršiju su spadale biskupije: Puljska, pićanska, sisačka te Vinodol-kotorska i nunska. Ljetopis popa Dukljanina nije »prilicac« kako se to do sada držalo! Pogotovu to nadalje nije formula kraljevskog blagoslova Branimitova sa strane pape Ivana VIII. »Nam in die zvašiče ga prena dubravi«. Dubrovnik,

OBČNI ZBOR DRUŠTVA »SOČA« V NO- VEM MESTU

Dne 17 t. m. ob 15 uri se bo vršil v sobi obrtnega društva v Sokolskem domu občni zbor društva »Soča«, podružnica Nove mesto, s sledečim dnevniim redom: 1. otvorilveni govor predsednika; 2. komemoracija dr. M. Laginje; 3. čitanje zapisnika zadnjega občnega zbora; 4. poročila funkcionarje; 5. odobritev obratna in razrešnice; 6. vrlitev novoga odbora; 7. poročila delegatov; 8. slučajnosti. O dr. M. Laginji bo predaval g. dr. Kyovsky. Vabljeni so vsi člani in prijatelji društva! — Odbor.

POVRATAK DRA ANDRIJE FUČICA IZ POLJSKE

Zagrebački su listovi ovih dana zablježili, da se poslije 18-godišnjega liječničkoga i socijalno-medijskog rada u Poljskoj vratio u Zagreb ugledni hrvatski liječnik dr. Andrija Fučić, rodom iz Istre, jedan od posljednjih absolventata hrvatske gimnazije u Pazinu.

Fučić je otišao god. 1922 u Poljsku, gdje je djelovao kao praktički liječnik u mnogim selima Vojvokopolske. Bio je neko vrijeme liječnik željeznice, a u posljednje doba bio je liječnik Okružne radničke blagajne u Bydgoszczu. G. dr. Fučić stekao je u poljskom životu velike zasluge, pa je njegov oporast s bratskim narodom, u kojem je našao svotu drugu domovinu, bio veoma dirljiv. Dr. Fučić govori, ne samo hrvatski književni jezik, nego nije zaboravio ni svog materinskoga narječja, čakavštine. Dr. Fučić ostat će u Zagrebu, gdje će nastaviti svoju liječničku praksu.

PRESERNOVA PROSLAVA »SOČE« MATICE

Ljubljana, marca 1940. — Preteklo soboto (9. III.) je društvo Soča matica priredilo Preserнову proslavo ob njegovi 140-letnici rojstva. Prireditev je bila v veliki dvorani pri Levu, ki so jo naši rojaki do zadnjega kotlička napolnili. Spored je bil pester. Sonetni venec je recitiral režiser Debevec, Preser-nov lik pa je orisal prof. Slodnjak. Na koncu je sledila vrsta Preser-novih pesmi, ki jih je izvajal zbor »Sloge« pod vodstvom Premelca. Prireditev je v celosti prav lepo uspeła.

OBČNI ZBOR »SOČE« V CELJU

Celje, marca 1940. — Kakor smo že poročali, se je to nedeljo vršil v Celju občni zbor društva »Soča«. Med drugim je bila predlagana resolucija da naj zveza čimprej sklicе kongres. Predsednik Rakušček je med drugim opozoril na novo italijansko knjigo »Carniola Italiana«, katere kritika je izšla v enem slovenskem listu, čeprav pomen te knjige presega vsakdanji interes.

Osebnе vesti

Kako čitamo u zagrebačkim listovima poznati naš pjevački pisac prof. Mate Demarij premljesten je iz Gospića na učiteljsku školu u Zagreb.

U FOND »ISTRE« BR. 11

N. N., Beograd, Din 27.—

Za pogorelog Antu Korenika darovao je prof. Ujčić Tugomil, Gospić, Din 20.—